

Štouračová, Jiřina

Světové archivnictví

In: Štouračová, Jiřina. *Archivnictví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, pp. 117-181

ISBN 978-80-210-6511-6; ISBN 978-80-210-6514-7 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/128583>

Access Date: 21. 10. 2025

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

5. SVĚTOVÉ ARCHIVNICTVÍ

5.1 Starověké archivnictví

5.1.1 Orientální archivnictví

Historická díla Josefa Flavie i vykopávky nám dokládají, že v Mezopotámii i Egyptě stejně jako u Féníčanů i Židů existovala speciální místa pro ukládání písemností dokumentujících veřejný zájem. Bylo běžné, že archiv byl součástí knihovny. V egyptské vesnici el-Amarna, v blízkosti místa, kde kdysi stávalo město Achutenaton – nádherné město vystavěné Amenhotepem, byl nalezen archiv **Amenhotepa IV.** Jedná se o dopisy maloasijských králů a egyptských vazalů psaných klínovým písmem na hliněné destičky.

Dalším typem, archivů byly archivy při chrámech. V nich byly nalezeny záznamy kněží o jejich úředních výkonech, o správě majetku chrámu. Byly v nich ukládány i některé písemnosti veřejné správy.

Židé ukládali své listiny také v chrámu, nalézá se tam archiv společně s knihovnou. Hubert Hall považuje za prototyp archivu židovskou archu – archu úmluvy. V ní byl uchováván Mojžíšův zákon, knihy pentateuchu a další posvátné relikvie.

5.1.2 Řecké archivnictví

Ve středu zájmu řeckého archivnictví stály zákony, státní smlouvy, listiny vítězů a výroky věštírů. Po roce 460 byl archiv soustředěn do centra dění v Aténách na radnici a zde o něj pečovalo sedm strážců zákonů. Uchovávaly se zákony platné i ty, jejichž platnost již vypršela. Ve 4. století byl na náměstí vedle aténské radnice při Chrámu Matky Bohů – Metroón – vytvořen hlavní státní archiv, do nějž byly ukládány zákony vydané radou i lidovým shromážděním v originálech i opisech, a také protokoly z jednání rady lidového shromáždění. Kromě nich zde lze nalézt i spisy trestního soudnictví, pravidelně psané a doplňované seznamy občanů, účty o státních příjmech o výdajích a dokonce i státní exempláře dramat velkých řeckých tragiků. Metroónský archiv měl spíše charakter úložiště řeckými centrálními úřady vydávaných spisů. Ještě ve 2. století n. l. bylo možné nahlédnout do spisů o procesu se Sokratem. Z pozdější doby jsou v něm dochovány i písemnosti přijaté od různých řeckých úřadů. Na správnost uložení písemností

dohlížel sekretář aténské rady – hlavní radní písař. Vlastní archivářské práce vykonávali státní otroci. Do archivu Metroón bylo přísně zakázáno uložit podvrženou listinu. Trest smrti byl určen tomu, kdo by nějakou listinu v Metroóonu uloženou zničil nebo nesprávně citoval.

Aténský archiv v Metroóonu byl tedy archivem vydavatelským a převážnou většinu písemností tvořily písemnosti určené všemu obyvatelstvu. Středověké archivy spíše shromažďovaly privilegia pro jednotlivce. Tento rozdíl je jedním z charakteristických rysů odlišujících povahu starověkého a středověkého archivnictví.

Uložen nebyl na radnici snad z důvodu nedostatku místa, ale spíše odborníci dokladují jeho umístění v Chrámu Matky Bohů pro posvátnost tohoto místa a naději, že zde jsou písemnosti pod nejlepší ochranou bohů. Přístupný byl archiv jak pro původce archivu, tak pro soukromé osoby. Jeho bohatství využívali řečníci i spisovatelé.

Jednotlivé aténské úřady vytvářely své vlastní archivy. Známe také náboženský archiv vzešlý z věštění kněží delfské věštírny. I ostatní města měla své archivy.

5.1.3 Římské archivnictví

Jako první veřejné archivy se v Římě konstituovaly archivy církevní, umístované ve chrámech, které obsahovaly záznamy z jednání kněžských kolegií a o ostatním úředním jednání kněží. Poznámky, které vznikaly při jednání u římských úřadů, považovali úředníci za své osobní poznámky a po skončení svého funkčního období si tyto písemnosti odnášeli do svých domácích archivů, zvaných *tablinum*, které byly běžnou součástí patricijského domu. Veřejné vyhlášky a zákony byly publikovány formou vyvěšení na veřejných budovách – chrámech na Kapitolu. Zde byly počátkem císařské doby zničeny při požáru města. Na rozdíl od Řeků neměli Římané pořízené opisy, o to byla ztráta větší.

Pod tlakem plebejů, kteří usilovali o plnou občanskou rovnoprávnost s patricii, došlo k omezení soukromého ukládání písemností v tablinech, v prvním století republiky se již musela senátní usnesení ukládat v chrámě bohyně Ceres na Aventinu, který byl centrem plebejského života. Zde se ovšem nevyvinul státní archiv. Tím se v pozdější době stalo tzv. *Aerarium Saturni* (*Aerarium populi Romani*) v chrámu boha Saturna na Foru, kde byly ukládány zákony, rozhodnutí senátu a další státní písemnosti. Zde byl spolu s římskou státní pokladnou svěřen dohledu a správě *censorů*. Vyvinul se z něj římský hlavní archiv. Měl charakter místa vydavatelského. V roce 78 po Kr. pro něj byla vystavěna speciální nová budova. V císařské době zde byly také ukládány císařské edikty a dekrety vzešlé z jednání senátu, záznamy o volbě úředníků. Pokud nebylo senátní usnesení vloženo do Aeraria, neplatilo. Své místo zde měly také záznamy o správě provincií, později

vlastně všechny písemnosti vzešlé ze správy provincií. Vedením archivu byli pověřeni *censoři* (později též nazývaní *guaeštoři* a v císařské době *prefekti*), kteří měli k ruce písáře (*scribae quastorii, scribae ab aerario*). *Aerario* bylo původně místem státní pokladny. Řada pracovníků byla tedy finančními úředníky, vedla zde veřejné finanční knihy, spravovala i finančnictví ve směru k provinciím. Archiv byl tak i finančním archivem.

Vedle *Hlavního archivu v Aerariu Saturni* existovala ještě celá řada úřednických archivů. Jedním z nich byl např. úřední archiv censorů umístěný v *Atriu libertatis* v blízkosti Fóra. Archiv v chrámě bohyně Ceres obsahoval plebejské písemnosti. Běžně používaný termín pro římské archivy bylo pojmenování *tabularium*.

V císařské době se při císařově kanceláři vyvinul nový archiv zvaný *Tabularium* nebo i *Sanctuarium Caesaris*. Ten byl umístěn v císařském paláci a těsně souvisel s císařovou kanceláří. Obsahoval registra císařských konstitucí, milostí, rozsudků a dalších správních písemností, také protokoly o jednání s různými poselstvy, protokoly z císařových sakrálních, iurisdických i ostatních jednání, provázené dalšími doprovodnými písemnostmi. To vše uspořádáno v chronologických řadách. Zde nalézáme počátky sériového principu, který převládá ve středověkém archivnictví.“

Provinční censovní archivy byly zřízeny ve všech hlavních městech provincií, ale i ve městech, která byla centrem distriktu (oblasti na něž byla provincie rozdělena z důvodu výběru daní). Od nich je třeba odlišit jednak archivy správců provincií, které byly v dnešním pojetí registraturami správců provincií z nichž straší písemnosti převáděli do *Aventina*, a jednak archivy provinčních sněmů (*tabularia provincialia concilia*) a *tabularia municipalia (civitatis)* – archivy hlavních měst provincií.

S obdobím konce republiky také souvisí změna nazírání na poznámky úředníků, nejsou již považovány za osobní poznámky, ale nabývají veřejný charakter a musejí být předávány do veřejných archivů.

V císařské době jsme svědky zavádění nového typu písemností, resp. kancelářské pomůcky, která se užívala jak v kanceláři císařově, tak v městských kancelářích. Jsou to *commentarii (commentarii principis)* pořizovaná ve vázané formě. Úřední jednání a jejich závěry zapsané do *commentarii* byla nazírána jako originální vyhotovení a zúčastněným stranám kancelář zasílala rozhodnutí ve formě ověřeného opisu z *commentarii*. Také zákony a jiná úřední rozhodnutí, která dříve nabývala právní platnost veřejným vyhlášením (*relatio*) a uložením do archivu (*delatio*), dnes nabyla úřední platnosti zapsáním do registraturních knih umístěných v archivech. Obdobný význam měla i *gesta municipalia*, vedená v hlavních městech provincií. Tento římský registraturní systém byl převeden prostřednictvím papežských register do středověku a novověku. Právní průkaznost záznamu v registrech známe dnes ještě z anglického systému.

5.2 Středověké archivnictví

5.2.1 Papežské archivnictví

Mostem mezi starověkým a středověkým archivnictvím byly archivy jednotlivých křesťanských biskupů, zvláště pak biskupa římského – papeže. První neurčité zprávy o existenci archivu máme z doby papeže Antera (235–236). Ten však, existoval-li, zanikl jistě za pronásledování křesťanů za Diokletiána počátkem 4. století. Klidnější časy pro církev a také pro rozvoj jejího písemnictví nastaly až po Konstantinově milánském ediktu. Další zprávy nám uvádějí, že papež Daman I. (366–384) dal pro archiv zřídit nové prostory v basilice sv. Vavřince v Prasině a archiv zde byl spojen s knihovnou.

V 7. století je archiv doložen v Lateránu v těsném spojení s papežskou kanceláří, úředníci kanceláře byli i pracovníky archivu. Šéf kanceláře *primicerius notariorum* spravoval také archiv a knihovnu. Archiv obsahoval listiny a listy, akta a účty o správě papežského patrimonie, akta koncilů konaných v Římě a registra o papežské korespondenci. Převahu archivu tvořily písemnosti vydané. Od 11. století se s vedoucím kanceláře setkáváme pod pojmem *cancellarius* případně i *bibliothecarius*.

Za Inocence III. (1198–1216) dochází k postupnému oddělování archivu i knihovny od kanceláře. Papež dal vybudovat při basilice sv. Petra novou budovu pro kancelář. Písemnosti franských králů a byzantských císařů, stejně jako dokumenty koncilů byly v té době uloženy v kryptě chrámu sv. Petra. V 13. století se stal archiv i s knihovnou součástí papežského pokladu a byl podřízen komorníkovi (*camerarius*) a správou byli pověřeni dva správcové pokladu (*thesaurarius*). Jako cenný poklad je papež bral na své cesty s sebou. Po různých peripetiích – ztráta archivu, avignonský exil – shromáždil papež Sixtus IV. (1471–1484) rozptýlené části archivu a rozdělil od sebe archiv (*bibliotheca secreta*) a knihovnu (*bibliotheca publica*). Kromě toho byla část archivu – zvláště cenná privilegia a jiné cenné kusy – již před rokem 1475 ukládány na Andělském hradě.

Tento dualismus nebyl odstraněn ani rokem 1612, kdy papež Pavel V. (1605–1621) vytvořil vlastní *Vatikánský tajný archiv*. Do něj soustředil písemnosti vlastního archivu, nových papežských úřadů, papežské komory i písemnosti z Andělského hradu. Nedošlo ale k systematickému předávání jen do tohoto archivu. Spisy byly často necitelně trhány a část předávána na Andělský hrad, část do tajného archivu. V roce 1759 byly oba archivy podřízeny jedinému prefektovi, který ale podléhal kardinálu-knihovníkovi. 1798 došlo i k prostorovému sjednocení archivních fondů ve Vatikáně, nikoli k propojení a provázání fondů. V letech 1810–1817 byl na Napoleonův rozkaz archiv přetransportován do Paříže.

V roce 1881 papež Lev XIII. (1878–1903) vyčlenil archiv ze závislosti na knihovně, do jeho čela postavil kardinála-archiváře. Jeho rozhodnutím také byl archiv otevřen k veřejnému odbornému studiu.

Počátkem 20. století byly do archivu převzaty písemnosti téměř všech papežských úřadů a tím se původně jen papežský archiv stává centrálním archivem celé papežské kurie. Samostatně ukládají své fondy jen *Congregatio Sancti Officii* – kongregace pro víru, *Sacra Poenitentiarum* – zpovědní záležitosti, a *Congregatio de propaganda fide* – kongregace misijního poslání církve.

5.2.2 Archivnictví římských králů a císařů

Na antické archivnictví důsledně navázalo pouze archivnictví byzantské. Díky pevnému sídlu panovníka a kanceláře, a také důslednému oddělení práv a majetku státu na jedné straně a koruny na straně druhé byla péče o písemnosti na dobré úrovni a nedocházelo ke zbytečným ztrátám.

Merovějští králové ukládali své písemnosti, produkty vlastní kanceláře spolu s pokladem. V karolínské době vzniká pojem *Falckého archivu* (*archivum* nebo *armarium sacri palatii*), část písemností zůstávala uložena na hradech ve Falci. Druhou část bere panovník spolu s pokladem na cesty s sebou. Na sklonku své vlády, když Karel Veliký ustanovil za pevné sídlo Cáchy (Aachen), nechal zde vytvořit výběrový archiv, který byl zřejmě, podle papežského vzoru, spojený s dvorskou knihovnou. Archiv obsahoval důležité písemnosti – *zákony, závěti, rozhodnutí koncilu, opisy vydaných diplomů, smlouvy, přijaté listy jednotlivých knížat*. Registra ale kancelář nevedla. V době pozdní vlády karolinských (karolingů) králů neexistoval pro stěhování dvora stálý říšský archiv. Neexistovala vlastně ani rozvinutá správa, která by vyžadovala pevnou archivní oragnisaci. Tehdy běžný pojem *archivum imperii* byl používán pro říšský poklad, v němž byly ukládány také spíše příležitostné cenné písemnosti.

Teprve Štaufové, zvláště Friedrich II. (1212–1250) zavádějí systematickou správu a řádné archivnictví při provinčních úřadech, vedení finančních i dalších druhů úředních knih, včetně register.

Po náhlé smrti Jindřicha VII. (1313) zůstal jeho archiv v Itálii (Pise a Turínu), kam jej spolu s říšskými klenoty vzal. Jeho nástupce vyžádal vrácení říšských klenotů, nikoliv však archivu. Za Jindřicha VII. byla již od roku 1311 vedena registra, ta zůstala v Německu, na cestu do Itálie je Jindřich VII. nevzal. Z doby panování Ludvíka Bavora (1314–1347) a Karla IV. (1346–1378) jsou dochovány zbytky registratury, ale pojem říšského archivu byl ještě neznámý.

Poprvé u Ruprechta Falckého (1400–1410) jsme svědky požadavku o předání od Václava IV. (1376–1400) veškerého majetku, který souvisí s říší, tedy i archivu. Ruprechtův požadavek ale nedošel naplnění. Teprve po Zikmundovi (1410–1437) přejímají Habsburkové všechnen říšský majetek. Jinou situaci ale vytváří to, že Habsburkové byli Zikmundovými dědici.

V době vlády Fridricha III. (1440–1493) došlo k oddělení register ve věcech říšských a zemských. Říšští opoziční stavové žádali po Maximiliánovi I. (1486–1519) soustředění veškerých existujících písemností, roztroušených v jednotlivých částech země, týkajících se říše na jedno místo, o stálé doplňování říšského fondu písemnostmi nově vznikajícími a o řádnou správu těchto písemností. Maximilián tomuto požadavku částečně vyhověl tím, že stavům přikázal jen písemnosti vzešlé z jejich úřední činnosti. Zde jsme svědky úředního rozhodnutí o konstituování říšského archivu, k němuž nedošlo dosavadním vývojem. Poté, co byla roku 1502 potlačena stavovská spoluvláda, vznikl archiv pevně spjatý s císařskou kanceláří a samotným císařem. V roce 1506 ustanovil Maximilián za pevné místo archivu Innsbruck. Zde ovšem nebyly odlišovány písemnosti německé a písemnosti rakouských dědičných zemí.

Karel V. (1519–1556) na uvedený vývoj nenavázal. Jeho císařskou kancelář řídili dva španělstí velkokancléři, mohučský arcibiskup neměl na kancelář téměř žádný vliv. Zbytky španělské Karlovy kanceláře se později dostaly do Vídně přes Augsburg, písemnosti z kanceláře holandské byly předány do Vídně až v 18. století.

Ve Vídni došlo v roce 1559 k novému uspořádání *říšské dvorní rady* (*Reichshofrat*) a *říšské dvorské kanceláře* (*Reichshofkanzlei*). Na obsazení kanceláře, na její registraturu a archiv získal z titulu své funkce říšského kancléře znovu vliv mohučský arcibiskup. Po roce 1559 v ní bylo vytvořeno speciální rakouské oddělení, které se v roce 1620 osamostatnilo jako rakouská dvorská kancelář. Tím byl vytvořen předpoklad, aby se rozvíjel archiv ve vztahu s registraturou ryze císařských úřadů. 1751 byla vídeňskému archivu připojena i akta a registra Maximiliánova říšského archivu z Innsbrucku.

Říšská kancelář obsahovala následující registratury: 1. Registraturu pro zahraniční záležitosti, která byla uspořádána podle jednotlivých zemí a pro každou zemi obsahovala zprávy císařských vyslanců, různé instrukce, korespondenci s hlavy jednotlivých států. 2. Registraturu lenních záležitostí s akty o potvrzování privilegií, povyšování do šlechtického stavu, říšská registra. 3. Soudní registraturu s protokoly říšského soudního dvora, která byla uspořádána abecedně podle jmen příjemců tedy sériově. Instrukce z roku 1764 vyžadovala, aby byla akta tříděna podle věcného obsahu, zaváděla tak věcný princip, který se ovšem do konce starého císařství neprosadil. Stejně jako tyto i další registratury říšské kanceláře měly dvě oddělení – latinské a německé.

Po rozpadnutí německé říše byly v roce 1807 mnohé písemnosti říšské dvorské kanceláře předány do Haus-, Hof- und Staatsarchivu. Značná část písemností padla v roce 1809 do rukou Napoleona a byla převezena do Paříže do Všeobecného archivu, odkud se část vrátila 1815, zbytek až v roce 1819.

V říši vznikly i další významné archivy. Jedním z nich byl *Archiv říšského arcikanceláře* (*Reichserzkanzlerarchiv*), který sídlil v Mohuči, vyvíjel se spolu s mohučskou teritoriální kanceláří a registraturou, od níž se prostorově i organicky oddělil roku 1782 a dnes je umístěný ve Státním archivu ve Würzburgu.

Dalším archivem umístěným mimo sídlo říše byl *archiv říšského komorního soudu* (*Reichskammergerichtsarchiv*). Od roku 1498 byl umístěný ve Frankfurtu, od 1527 ve Speru pod dohledem mohučského arcikanceláře, od 1693 byl předán do Wetzlaru a dnes je rozčleněn podle teritoriálního principu jednotlivým státním archivům.

5.2.3 Archivnictví církevních institucí

Podobně jako papežové navázali biskupové, dómské kapituly, kapituly kolegiální a kláštery na římské písemnictví a zprostředkovali je světským vládcům. Vývoj církevních archivů ale probíhal odlišně od papežského archivnictví. Biskupové, kapituly a kláštery nebyli především vydavateli písemností jako papežové, ale hlavně příjemci, v jejich archivech se tedy nerozvinul systém register. Vzhledem k tomu že zpočátku byly církevní instituce závislé na světské moci a z její vůle, také z vůle vyšší církevní moci, vznikaly a byly nadávány majetkem, potřebovaly potvrzení těchto darování. Z toho vyplývá, že prvními písemnostmi byly *zakládací listiny, privilegia, imunity, exempce, darovací listiny a podobně*.

Příjemecké depoty jsou u říšskoněmeckých duchovních institucí dokázány již v 10. a 11. století a jejich existence se stává vzorem i pro světskou moc. K rozvoji systému ukládání písemností napomohlo především pevné sídlo církevní instituce navíc chráněné církevním mírem. Tyto skutečnosti napomohly také uchování písemností. Listiny byly ukládány především v truhlicích (*cista ecclesiae, capsula, archa*) často společně s pokladem a vzácnými mešními rouchy, a to na chráněných místech – ve věžích, klenutých místnostech, sakristiích. Ve Francii byly dokonce stavěny speciální budovy (Reims, *domus chartarum* ve Fontanelle). V klášterech o archiv pečoval *custos armarii*, který byl současně správcem pokladu a knihovníkem, na biskupstvích *thesaurar* – správce dómu, nebo *librarius* – knihovník, přičemž podléhal doзору dvou či více kanovníků. Tak se často stalo, že biskupský archiv byl pod dohledem dómské kapituly.

Již záhy, aby získali přehled o písemně stvrzeném majetku a aby nemuseli vždy sahát po originálu listiny, začali majitelé písemností pořizovat knihy opisů listin (*kopíáře*).

Posléze vznikaly v oblasti hospodářské správy *urbáře*, které poskytovaly systematický přehled o majetku. V oblasti duchovní správy vznikala *nekrologia* – knihy zemřelých příslušníků kláštera či kapituly i příznivců domu, na jejichž úmrtí se pamatovalo modlitbami a sloužením mši. Tak postupně narůstal i písemný materiál vlastní produkce. K výraznému rozvoji písemné agendy a jejího uložení došlo v rakouských kláštorech, kde jsme již od 16., zvláště pak 18. století svědky rozdělení archivu na dvě části. První tvořil *Pralaturarchiv*, který spravoval sám představený kláštera, byl umístěn na prelaturě či v sakristii a obsahoval *privilegia, nadační listiny, korespondenci představeného, profesy a testamenty konventuálů, kopiáře a různé archivní soupisy*. V souvislosti s hospodářskou správou kláštera a soudní pravomocí vznikl *Hofrichterarchiv*, v kterém převzaly úřední knihy, akta a procesní akta.

U biskupů jsme nejpozději ve 14. století svědky stálé a rozvinuté kanceláře. Velká část její práce souvisela se soudní pravomocí, také s potvrzováním listin – *vidimováním*. Z činnosti světských úřadů biskupa – tajné rady, kabinetu, komory, správy biskupských statků, se vytvářely vlastní jednotlivé archivy, z nichž největšího významu ve většině případů nabyl archiv tajné rady. Záležitosti duchovní správy obsahoval zvláště se vyvíjející archiv generálního vikáře, archiv oficialátu, archivy arcijáhensství a podobně.

Za sekularizace v 16. a 17. století, vzešlé z reformace, došlo k převzetí jednotlivých církevních institucí i jejich majetku pod správu protestantské církve. Naproti tomu sekularizace 18. a 19. století vzešlá z osvícenství a francouzské revoluce převedla a důsledně podřídila církevní majetek a jeho správu modernímu státnímu správnímu systému. Protože katolická církev existovala nadále, musel se stát spokojit s tím, že převzal archiválie vztahující se k hospodářské správě klášterních dominií, zatímco ryze církevní fondy převzaly sousední fary, nebo byly soustřeďovány při dómských kapitulách, kde se později staly základem diecézních archivů.

5.2.4 Městské archivnictví

Města pečovala o listiny a písemnosti a jejich uložení poměrně záhy, hned po církevních institucích, kapitulách a kláštorech, dříve ještě než králové a šlechta. Na římskou tradici ovšem mohla navázat jen města v románské oblasti – dnešní Itálii a Francii, kde někdejší římské městské úřady fungovaly ještě v 8. století. V našich oblastech nešlo navázat, a tak dochází k rozvoji písemnictví až v době, kdy se naše města stávají městy v plném právním smyslu, tj. ve 12. století. Jednotlivá městská privilegia upravovala vztah města k jeho pánovi (panovník, biskup, šlechtic) a vedla postupně k stále většímu osamostatnění. K městským písemnostem patřily různé smlouvy o spojenectví mezi

jednotlivými městy, hraniční smlouvy mezi městy a sousedními církevními i světskými feudály, privilegia upravující právní podstatu města, různé dohody mezi městem a církevními institucemi v městě sídlícími – církevními institucemi, kláštery i různými společenstvy. Městské archivy patřily, stejně jako archivy církevních institucí, k archivům příjemeckým.

Nejdříve se městské písemnosti ukládaly v sakristii městského kostela, nebo klenutých místnostech u radničních kaplí městských kostelů (hansovní města *Frauenkirche Bremen*, *Marienkirche Lübeck*), posléze v truhlicích na rychtě a radnici, často spolu s městskými klenoty. Dohled nad archivem vykonával v počátcích komorník, postupně jej přejímala komise radních, kteří disponovali jednotlivými klíči a k otevření archivu se jich musel sejít určitý počet. Archiv ovšem nemusel být otvírán příliš často, protože pro běžnou potřebu sloužily v městské kanceláři vedené kopíáře a registra.

K význačné změně v městském archivnictví došlo v polovině 18. století v souvislosti se změnami městské správy.

V pozdějším vývojovém období se původně příjemecký charakter městských archivů mění. Kolegiálně vedená městská správa si záhy vyžádala existenci městské kanceláře. Od konce 13. století městská správa angažuje stále placené městské písaře, na místo dosud čas od času najímaných písařů z duchovního stavu. Proto jsme svědky dualismu, čím dále rovnovážnějšího zastoupení písemností přijatých a vyhotovených. Městská rada i městský soud dávají o převodu majetku mezi obyvateli města vyhotovovat listiny a záznamy do úředních knih. Úřední knihy se postupně více a více diferencují a do 18. století tvoří základ městské písemné agendy.

Zpočátku pečoval o městské písemnosti městský písař, který byl současně aktivním účastníkem městské správy. V 18. století se setkáváme v městské správě s honorovanými archiváři, kteří působili i jako městští kronikáři. Dnešní městští archiváři jsou nejen historiografy a shromažďovateli písemností, jejich ambicí je být vědeckými poradci současné městské správy.

5.2.5 Archivnictví dynastické

Archivnictví dynastické stojí uprostřed mezi archivnictvím nižší šlechty, jejichž rodné a hospodářské archivy jsou součástí soukromoprávní oblasti, a mezi zemskými archivy, které dokumentují zemskou správu a právo. V některých případech se dynastické depoty písemností začlenily do státní správy a zde se rozplynuly. Typické písemnosti této sféry souvisí jednak s právními záležitostmi uvnitř rodiny, jde o *dědičné a sňatkové smlouvy*, *závěti*, *nástupnická ustanovení apod.* a na druhé straně se správou majetku, pří-

padně také písemné pozůstalosti jednotlivých významných veřejně činných osobností dané rodiny.

Středověké dynastické rodiny, vzešlé z velmi majetné karolínské šlechty a v této podobě existující do 15. století, se vyznačují tím, že již svým narozením do této skupiny jsou její členové oprávněni vládnout. V 16. století vzniká nový dynastický stav, pro nějž je charakteristická příslušnost a vazba k říši (Reichsstandschaft).

Dynastické archivy obsahují převážně, co do významu i objemu, písemnosti přijaté, jde o *královské lenní listy a privilegia, smlouvy se světskými i duchovními feudály apod.* Vydávaná *privilegia pro kláštery, města a vlastní vasaly* mají povahu přijímeckých vyhotovení. Archivy jsou ukládány na vlastních hradech, případně v rodinou založených kláštorech (Babenberkové, klášter Klosterneuburg, Habsburkové klášter Lilienfeld). Po vymření rodiny přechází archiv na právního nástupce. Archivy dále žijících rodin získávají povahu hospodářských archivů.

Druhý typ dynastických archivů – *domácí archiv* je pozdější umělý výtvor. Je výsledkem procesu oddělování původně jednotně chápaného pojetí spjatosti panovníka a státu v 19. století. Do domácího archivu byly vyčleňovány jednak písemnosti týkající se rodiny, až po privátní rodinnou korespondenci. Jednak registratury moderních úřadů – dvorská správa a správa korunních statků. Jejich akta sahají někdy až do 16. a 17. století, kdy ještě plnila i státní funkci.

Jako příklad dvojího možného vývoje můžeme uvést Vídeň, kde *domácí archiv* nevznikl, protože nadřízený úřad Haus-, Hof- und Staatsarchiv plnil funkci úřadu královského dvora, ale i ministerstva zahraničí. V Mnichově naopak po „archivní reformě“ z roku 1799 vytvořený domácí archiv pečoval výhradně o rodinné písemnosti.

5.3 Novověké archivnictví

V archivnictví středověkém jsme svědky dualismu archivů vydavatelských a přijímeckých. Historický vývoj přináší postupné odstraňování tohoto dualismu. Spolu se změnou správy, kdy se úřady mění v kolektivní orgány, dochází ke změně v nakládání s písemnostmi. Na rozdíl od předchozího úředního jednání, kdy byl zlistiňován pouze výsledek a závěr jednání, nastává doba, kdy je písemně podchycováno i samo úřední jednání, vzniká tak aktový materiál. Celkově to přináší značný nárůst písemností, který již vyžaduje nové zásady pro jeho pořádání a ukládání. Řešení nalézají úředníci ve třídění písemností podle věcného principu a ukládání do věcně členěných registratur.

Toto období můžeme dále charakterizovat jako období nového dualismu mezi hlavním archivem a archivy jednotlivých úřadů.

5.3.1 Francie

Novověké francouzské archivnictví navázalo na dlouhou a významnou tradici. Nejstarším a nejvýznamnějším francouzským archivem byl korunní archiv – *Trésor des Chartes*, který kolem roku 1200 založil král Filip August. Základem tohoto nově ustaveného archivu byla „pokladnice listin“ – *Thesaurus chartarum*. Ukládaly se v něm královské výnosy, do roku 1568 písemnosti královské kanceláře, písemnosti domácí královské politiky i písemnosti nově získaných území. Ve 13. století se rozdělil nejstarší centrální úřad *Curia regis* na tři úřady, které stály vůči králi v opozici, *Conseil du roi* – zahraniční záležitosti, *Chambre des comptes* – správa financí, *Pařížský parlament* – justiční úřad. V 16. století si král vytváří nové úřady, o něž se může opírat. Jsou to jednak *státní sekretáři*, z nichž se později vyvíjejí jednotlivá ministerstva a *Ústřední kontrolní finanční úřad*. Všechny tyto ústřední orgány vedou své vlastní archivy. Královská kancelář ukládala do roku 1568 své písemnosti do *Trésor des Chartes*, poté si zřídila vlastní archiv.

Na regionální úrovni si vytvářely správní, finanční a soudní orgány své vlastní úřední archivy. Kromě toho existovala velká řada nestátních archivů – archivů komunálních, duchovních institucí, šlechtických, špitálních a universitních.

Korunní archiv byl dlouho spjat s královskou kanceláří, posléze byl přiřčen k Pařížskému parlamentu, ukládalo se do něj již jen výjimečně a stal se historickým archivem. V zemi existovala řada úředních archivů, ale nebyl vytvořen žádný ústřední archiv. Ve snaze překonat tuto decentralizaci byla snaha ukládat od roku 1764 listiny v nově zřízeném *Cabinet des Chartes*. Písemnosti se dostaly do pohybu, řada z nich právě v rámci těchto centralizačních snah byla uložena v knihovnách.

Nové impulsy a novou organizaci přinesla Velká francouzská revoluce. Postavila francouzské archivnictví na zcela nových základech, které nevykazovaly žádné historické sepectí s předchozím vývojem. Význam zásahů Velké francouzské revoluce do archivnictví spočíval v tom, že soustředila archiválie v moderním ústředním archivu, správa archivů se osamostatnila jako vlastní a nezávislý obor státní správy, otevřela archivy veřejnosti a umožnila využití v archivech uloženého materiálu pro vědecké bádání.

Dekretem z 29. července 1789 byl založen ústřední francouzský archiv pod názvem *Národní archiv*. Byl původně zamýšlen jako archiv národního shromáždění a posléze jako místo dokumentace revolučních událostí. Na rozdíl od péče o nové písemné dokumenty byly staré archivy často plundrovány, podléhaly barbarským skartacím a ocitly se v chaosu. Známy zákon z 25. července 1794 ustanovil *Národní archiv* jako centrum také

pro historické písemnosti celé Francie. Měly se zde shromáždit nejcennější archiválie státní a regionální správy. Mnoho písemností se dostalo znovu do pohybu, byly vytrženy ze souvislých registratur, některé se dostaly do *Národního archivu*, některé dospěly do knihoven, jejichž systém nebyl tak zasažen revolučními proměnami.

Představu obrovského ústředního archivu vystupňoval až do utopistických rozměrů Napoleon, který svými edikty z let 1810 a 1811 vytvořil *Pařížský universální archiv*, do nějž chtěl soustředit písemnosti nejen francouzské, ale také všech podmaněných zemí, zvláště Rakouska, Itálie a Španělska.

Zákon z 26. října 1796 ukončil snahy po vytvoření jediného centrálního archivu tím, že v hlavních městech departementů inicioval departementní archivy, do nichž byly soustředěny písemnosti regionální správy, včetně církevních fondů.

Zákony z roku 1794 a 1796 položily základy modernímu francouzskému archivnictví, přestože jejich záměry nebyly do důsledků naplněny. *Národní archiv* zůstal pouze výběrovým archivem, do nějž se později soustřeďovaly i staré písemnosti, byla vytvořena dvě oddělení (Section ancienne – do roku 1789, Section moderne), v nichž se pořádalo knihovnickým věcným principem. Departementní archivy zůstaly dlouho neuspořádanými depoty. Archiválie církevních a soukromých institucí byly převzaty do Národního archivu i archivů departementních částečně již po revoluci a částečně po vydání zákona v roce 1905.

Archivní správa ve Francii byla střídavě svěřována ministerstvu školství a ministerstvu vnitra, až byla definitivně v roce 1884 přirčena ministerstvu školství. Správou archivů pověřeným orgánem je *Ředitelství francouzských archivů* (*Direction des Archives de France*). Je jedním oddělením ministerstva školství a sídlí v Palais Soubise, stjně jako Národní archiv. Poradním orgánem je *Nejvyšší archivní komise* (*Commission supérieure des Archives*), ustavená roku 1897. Ministerstvo školství jmenuje tři generální inspektory pro dohled nad archivy.

Své archivy si vytvořilo a udrželo *ministerstvo zahraničních věcí* (1628) a *ministerstvo války* (1688). K nim se později připojil samostatný *Archiv ministerstva námořnictví*, z nějž se roku 1894 vydělil *Archiv zámořských zemí*.

Velká francouzská revoluce zcela proměnila archivní svět. Postavila francouzské archivnictví na zcela nové základy, bez přihlížení na dosavadní vývoj archivní péče. Za následování ale stála řada vymožeností, které přinesla – otevření archivů veřejnosti, systematická inventarizační práce, publikování pramenů a tím podnícení další vědecké práce a konečně také zákonem daný dohled na nestátní archivy.

5.3.2 Rakousko

Základem rakouského archivnictví jsou depositáře listin jednotlivých panovnických rodů. Listinný archiv Babenberků je od roku 1137 doložen v klášteře Klosterneuburg. Jako dědicové jej obdrželi Habsburkové a uložili jej v klášteře Lilienfeld a na počátku 14. století k němu připojili vlastní archiv. V archivní instrukci z roku 1364 proklamovali nedělitelnost archivu, přesto byl v rámci dědických řízení z let 1379 a 1406/11 archiv rozdělen a umístěn ve Vídni, Vídeňském Novém Městě, Innsbrucku a Grazu. Již Maximilián I. chtěl roku 1501 zbudovat při tyrolské kanceláři v Innsbrucku centrální budovu pro archiv. Teprve ale za Ferdinanda I. Došlo k soustředění archiválií na dvou místech, jednak ve Vídni – archiválie hlavní habsburské linie, zděděné archiválie předchůdců, a jednak v Innsbrucku při tyrolské kanceláři – písemnosti starší tyrolské linie a registratury centrálních úřadů vytvořených Maximiliánem I. Oba archivy v letech 1527 až 1547 uspořádal podle původu a částečně podle teritoriální příslušnosti Wilhelm Putsch a sepsal do několika svazků repertářů.

Nové habsburské úřady písemnosti do Vídeňského listinného archivu neukládaly a ten ve svém vývoji ustrnul. Ve Vídni vznikl ještě další depositář písemností, který shromažďoval listiny ve vlastních záležitostech panovnického domu. Ani po roce 1665, kdy byly rakouské dědičné země opět sjednoceny do rukou jednoho panovníka, nedošlo ke sjednocení archivů a nadále existovaly jak ve Vídni, tak v Innsbrucku a Grazu. Tuto roztržičnost panovníci vnímali již jako překážku, a proto dala Marie Terezie pokyn k vytvoření centrálního archivu. V roce 1749 tedy vznikl *Haus-, Hof- und Staatsarchiv* ve Vídni.⁷⁵ Při jeho vzniku nezamýšlela panovnice shromáždit v něm veškerý písemný archiv dědičných zemí, chtěla v něm soustředit pouze výběrový materiál. Sekretář *Direktoria in publicis et cameralibus* Theodor Anton Taulow z Rosenthalu měl objet archivy jednotlivých dědičných zemích a vybrat písemnosti celostátního významu. Rosenthal začal soupisem a převozem písemností z korunního a zemského archivu v Praze. S výběrem pokračoval ve Vídni, Innsbrucku, Grazu, v zemských archivech dalších dědičných zemí, stejně jako v kancelářích a registraturách centrálních rakouských úřadů. Prvním ředitelem archivu se stal vicekancléř Bartenstein. V roce 1762 byl archiv podřízen správě dvorské kanceláře (*Haus-, Hof- und Staatskanzlei*) a začal přejímat písemnosti této kanceláře i písemnosti vzešlé ze zahraniční politiky, a tím se z původně výběrového archivu stal hlavní archiv. Rozkvětu a velkého rozšíření fondů se archiv dočkal v letech 1808–

⁷⁵ Při vzniku nesl název *K. k. Geheimes Hausarchiv*, později také *Geheimes Hauptstaatsarchiv*, *Universal-Hausarchiv*, až Hormayrem v roce 1810 zavedený název *K. k. Geheimes Haus-, Hof- und Staatsarchiv* vystihoval podstatu archivu a zůstal v platnosti. V roce 1848 bylo z názvu vypuštěno slůvko *geheim*.

1813, kdy byl jeho ředitelem Josef von Hormayr, který trval na postupném přejímání uzavřených registratur centrálních úřadů.

Ani v dalším vývoji se ovšem archivu nepodařilo navázat spojení s registraturami všech živých úřadů, a tak postupně docházelo k vytváření speciálních archivů. V roce 1711 vznikl z podnětu prince Evžena Savojského z registratury dvorské vojenské kanceláře a dvorské vojenské rady *Das allgemeine K. u. K. Kriegsarchiv*. Z registratury nejvyššího finančního a hospodářského úřadu vznikl *Hofkammerarchiv*, jeho písemnosti pocházely dokonce až z 15. století. V 18. století vznikl také archiv při Spojené česko-rakouské dvorské kanceláři, který přešel po roce 1848 do resortu ministerstva vnitra.

Roztříštěnost archivních fondů v jednotlivých archivech země vedla k volání po vytvoření jednoho centrálního státního archivu. Panovník ve svém listě z 20. prosince 1857 o rozšíření města Vídně hovoří také o stavbě říšského archivu. Vypracováním koncepce tohoto archivu byl pověřen moravský historiograf P. Beda Dudík OSB.⁷⁶ Zastával názor, že říšský archiv má sloužit k uchovávání písemností celého státu a musí sloužit jednak úřední potřebě a také práci a potřebě vědců a učenců. Viděl dvě cesty, jak představu říšského archivu naplnit – jednak soustředit písemnosti celé monarchie ve Vídni, nebo shromáždit ve Vídni inventáře všech fondů uložených v jednotlivých archivech celé monarchie.

Na sklonku 19. století a počátkem 20. století vznikaly v jednotlivých rakouských zemích zemské archivy. V roce 1863 vznikl *Dolnorakouský zemský archiv*. V témže roce se od registratury oddělil *Archiv města Vídně* a v roce 1889 se po oddělení od knihovny a muzea stal samostatným úřadem. V roce 1866 byl od registratury oddělen *Innsbrucký archiv*. V roce 1868 došlo ke sloučení Archivu Joannea v Grazu se stavovským archivem a vytvoření *Štýrského zemského archivu*, v roce 1875 následoval vznik *Zemského archivu v Salzburku*. V roce 1896 byl založen *Hornorakouský zemský archiv* v Linci⁷⁷, od roku 1898 působí *Vorarlberský zemský archiv* a v roce 1901 vznikl z Korutanského historického spolku *Korutanský zemský archiv*. Jako poslední byl až v rakouské republice založen v roce 1921 *Burgenlandský zemský archiv*.

5.3.3 Německé archivy

Vysocí světští feudálové vytvářejí své archivy později než města a duchovní instituce, ale přesto dříve než sama říše. Zpočátku jsou jejich archivy ryze příjemecké, v době rozvoje listiny ve 12. století se stávají i vydavateli písemností pro podřízené instituce – kláš-

⁷⁶ Rajhradský benediktin, 1815–1890.

⁷⁷ *Haus der Geschichte*. Die Bestände des Oberösterreichischen Landesarchivs. Linz 1998, 269 s. (Průvodce po archivních fondech.)

tery, města či nižší feudály. Tyto písemnosti ale mají povahu příjemeckých vyhotovení. Teprve ve 13. století světské feudály vytváří vlastní kancelář v čele s pronotářem, která se stává centrem správy šlechtického dominia. Až ve 14. století můžeme hovořit o tom, že písemnosti vydané světským feudálem důsledně vycházejí z jeho kanceláře. Teprve v této době dochází k zavádění register do kanceláře a vedení dalších úředních knih, převážně majetkové povahy, jako jsou zemské desky, zemské knihy apod. Tímto vývojem byly dány dostatečné předpoklady pro vznik a vedení archivu. Podíl na tom, že nám z daného období zůstalo zachováno poměrně málo písemností má jednak neexistence stálé residence feudála (stejně jako u císaře) a jednak časté střídání panujících dynastií. Nástupce sice dědil i písemnosti, ale ne vždy o ně jevil dostatečný zájem.

Své písemnosti ukládali feudálové na hradech (Lucemburkové – Tagermünde, Karlštejn, Hohenzollernové – Tagermünde, Brandenburg), v klášterech (Babenberkové, Habsburkové) a později i ve městech (Wittelsbachové ve Frankfurtu nad Odrou). Zcela jiná situace byla v Itálii a ve Španělsku (Neapol, Barcelona), kde vznikly mnohem dříve než ve středoevropské oblasti skutečné správní archivy, v nichž byly archiválie ukládány hned v návaznosti na kancelář. Přestože v pozdější době získává kancelář již své pevné sídlo a starší písemnosti se stěhují do její blízkosti, péči o ně je pověřen vedoucí kanceláře, přesto zde k sjednocení písemností s písemnostmi funkční kanceláře nedochází.

16. století přináší nárůst aktového materiálu, což vyžaduje potřebu změny řazení a ukládání písemností. Postupně se opouští sériový princip a přistupuje se ke třídění písemností podle obsahu, zavádí se vztahový princip. Již se nevedou zvlášť písemnosti přijaté a písemnosti vydané, ale spojují se do aktu písemnosti přijaté i vyhotovené, týkající se jedné věci. Pokus, podniknutý v Drážďanech, vytvořit podle malých věcných skupin série jednak přijatých originálů a jednak vyhotovených konceptů, vedl k chaosu. Proto tato nouze donutila německé registrátory k tomu, aby shromáždili akta uložená u jednotlivých referentů a v expedici do věcně utříděné registratury. Vytvoření nového věcného pořádání registratury je zásluhou německých registrátorů 16. a poč. 17. století.

Další rozvoj archivů byl podmíněn dvěma faktory: za 1. materiálem, který v archivu převládal, šlo-li o převahu listinného materiálu či aktového materiálu ve věcně uspořádané registratuře, za 2. úřadem, který si k sobě archiv připojil.

1. Součástí teritoriální politiky 17. a 18. století byla snaha po naplnění a rozšíření starých práv – rozšíření zemských práv i rozšíření teritoriální (války o dědictví). S tím souvisí vyzdvihování starých privilegií z depozitářů listin a různými konfirmacemi, jejich začlenění do současných fondů a registratur. Ta registratura,

která tyto písemnosti získala, nabyla na významu, vykročila směrem k hlavnímu archivu.

2. Vedle středověké dvorské kanceláře se vyvíjejí navé centrální dvorské úřady – dvorská rada, dvorská komora, konsistoře církevní správy apod. Nad nimi zatím stojí kancelář. Postupně se ale vyčleňuje tajná rada, do jejíž rukou se soustřeďuje politická moc, zatímco dvorská rada se stává soudním orgánem. Tato situace se opakuje v 18. století, kdy je omezována pravomoc tajné rady kabinetem a jeho kanceláří.

Struktura a organizace velkých německých zemských archivů je závislá na tom, zda se archiv původní centrální kanceláře připojil k archivu tajné rady, či k novějšímu úřadu a jaký se utvořil vztah mezi uvedeným archivem a registraturou nového úřadu Podívejme se tedy konkrétně na archivy Bavorska, Pruska, Saska a Württemberska.

5.3.3.1 Bavorsko

Po sjednocení Bavorska počátkem 16. století byly všechny listiny soustředěny k nejvyššímu úřadu země k *dvorské radě*, spravovány byly kanceláří dvorské rady a rozděleny do dvou sklepů ve Starém dvoře – vnitřní střežilo listiny, vnější registrační pomůcky k listinám a aktový materiál. Od poloviny 16. století svěřoval kníže vyřizování důležitých záležitostí jednotlivým radům (komorní sekretáři, tajní radové, tajní komorní radové) a dvorská rada a její kancléř byla stále zatlačována do pozadí, až se rada v 18. století stala justičním úřadem střední instance. Osobní radové knížete tvořili od roku 1572 *tajnou radu*, do jejíhož čela byl 1586 postaven vrchní kancléř.

1589 chtěla tajná rada přenést listinný archiv do své budovy (Neue Veste), což se neuskutečnilo, ale získala alespoň do své kompetence jeho správu. Aktový materiál tajné rady zůstal v její registratuře. Aktový materiál ve vnějším sklepení spravovala nadále dvorská rada. Do listinného archivu se v průběhu 17. a 18. století ukládaly písemnosti knížecí rodiny – korespondence, závěti, aj. rodinné dokumenty. Teprve v roce 1756 byl listinný archiv přenesen do residence tajné rady. V té době již měla registratura tajné rady (Geheime Landesregistratur) pevné základy a ke spojení s listinným archivem nedošlo.

V roce 1726 vytvořilo zahraniční oddělení tajné rady svoji kancelář a registraturu, z níž se vyvinul také samostatný archiv (1796 *Geheime Registratur*, později *Geheimes Staatsarchiv*).

Na sklonku 18. století tedy mělo Bavorsko vedle sebe čtyři centrální archivy: Listinný archiv, Aktový archiv dvorské rady, Tajný státní archiv – pro zahraniční záležitosti a Tajný aktový archiv tajné rady. Protože věcné dělení písemností těmto archivům, jak je navrhoval archivní řád z roku 1640, se nerealizovalo, došlo ke zmatkům, v nichž žádný z archivů neměl přehled o písemnostech uložených v dalších archivech, a jednotlivé úřady nemohly najít dřívější akta svěřená jednotlivým archivům

Po sjednocení Bavorska s Falcí (Kurpfalz 1777) byl listinný archiv v roce 1778 vyhlášen za hlavní archiv země. Po zvažování různých projektů řešení archivní správy, došlo v roce 1799 k reorganizaci archivnictví. Aktový archiv dvorské rady byl zrušen a jeho písemnosti byly z větší části připojeny k listinnému archivu a vznikl tak *Tajný zemský archiv* (*Geheimes Landesarchiv*). Vedle něj dále existoval *Geheimes Staatsarchiv* z roku 1769 – pro zahraniční záležitosti, nově byl vytvořen *Geheimes Hausarchiv* do nějž byly soustředěny písemnosti vládnoucí rodiny. Akta tajné registratury byla mezi zmíněné tři archivy rozdělena. Byly tak vytvořeny tři centrální archivy, které měly povahu archivů výběrových. *Geheimes Hausarchiv*, *Geheimes Staatsarchiv* byly od 1799 podřízeny ministerstvu zahraničí. *Geheimes Landesarchiv*, od roku 1810 nazývaný *Allgemeines Reichsarchiv*, svůj nadřízený orgán měnil, až byl 1835 podřízen ministerstvu vnitra. Jemu bylo podřízeno osm filiálních archivů, které nesou od roku 1875 název *krajské archivy*. V roce 1885 přibyl čtvrtý centrální archiv *Vojenský archiv* (*Kriegsarchiv*) pro písemnosti vojenské správy.

Zmíněná členitost archivů volá po centralizaci, ke které dochází v roce 1921. Všeobecný říšský archiv je přejmenován na Hlavní státní archiv (*Hauptstaatsarchiv*). Do něj jsou začleněny tři zbývající centrální archivy a tvoří zde nadále vlastní oddělení (*Kriegsarchiv*, *Geheimes Hausarchiv* a *Geheimes Staatsarchiv*). Krajské archivy jsou přejmenovány na *státní archivy* (*Staatsarchive*).

5.3.3.2 Braniborsko-Prusko

Listinný archiv, uspořádaný v roce 1453 do 16 skupin (*Kastlein-Archiv*), byl koncem 16. století uložen na zámku v Cölnu na Sprévě. V roce 1710 byl spojen s „registraturou in publicis“, tj. registraturou, která obsahovala zvláště tajná akta kurfiřta, která nesvěřil *Tajnému archivu*, další tajné dokumenty zahraniční politiky a rodinné písemnosti vládnoucího domu, a tak byl vytvořen *kabinetní archiv* nazývaný také *Geheimes Archivkabinet*. Byl tak vytvořen výběrový archiv obsahující speciální tajné a důležité materiály stvrzující práva státu a vládnoucí rodiny. Fondy tohoto archivu byly od roku 1742 každoročně doplňovány písemnostmi královského kabinetu, který zřídil Fridrich Vilém I. Předávána byla především diplomatická a vojenská akta. Správní akta byla předávána tajné vojenské

kanceláři, kde se posléze ztratila. Tento *kabinetní archiv* byl speciálním oddělením *Tajného archivu*, byl archivem výběrovým a spravován byl zvláštními kabinetními archiváři, kteří byli současně úředníky královského kabinetu a dva z nich se později stali ministry. Toto zvláštní postavení si *Kabinetní archiv* uhájil až do 19. století. V revolučních letech 1848 až 1851 došlo k jeho zrušení. Byl vytvořen *Domácí archiv*, do nějž byly začleněny písemnosti královské rodiny. Ostatní písemnosti *Kabinetního archivu* byly převedeny Tajnému soudnímu archivu.

Vedle Kabinetního archivu se od 16. století na zámku Colnn utvářel archiv kanceláře – *Kanzleiarchiv*, jehož základ tvořily písemnosti finanční správy. Podléhal kancléři a písemnosti se ukládaly podle jednotlivých expedicí a referentů. Velký význam pro budoucnost archivu mělo jednak uspořádání do věcných skupin Christopha Schonbecka, a také podřízení archivu 1604 vytvořené tajné radě – nejvyššímu zemskému úřadu. Schonbeckovo uspořádání bylo otevřené pravidelnému přílivu dalších písemností. Spojení s živým úřadem každoroční příliv písemností zajišťovalo. Setkáváme se zde s principem provenience.

Nejdůležitější centrální úřad vnitřní správy, v roce 1722 vytvořené generální direktorium, vytvářelo svoji registraturu, která se 1808 stala základem *Archivu ministerstva financí* – *Ministerialarchiv*.

V roce 1803 byl vývoj *Tajného archivu* (od roku 1803 *Geheimes Staatsarchiv*) přerušen. Z jednotlivých oddělení tajné rady vznikla jednotlivá ministerstva, která vytvářela vlastní registry. Jen ministerstvo zahraničních věcí a ministerstvo pro lenní záležitost odvádělo ještě své písemnosti k *Tajnému státnímu archivu* do roku 1817.

Předností vývoje braniborsko-pruského archivnictví bylo to, že již počátkem 18. století došlo k propojení *Tajného archivu* a *Kabinetního archivu*, dvou typů archivů, které jinde stály proti sobě. Tajný archiv tak v sobě spojoval přednosti obou typů archivních útvarů – tendenci k vytvoření hlavního archivu a ucelený archivní fond živého úřadu.

5.3.3.3 Sasko

V roce 1485 došlo, v souvislosti s posledním zásadním dělením země v rodině Wettinů, ke shromáždění listin i úředních knih jednotlivých kanceláří v Lipsku. Po rozdělení na dvě hlavní linie v roce 1487 byly písemnosti vztahující se k albertinským zemím přeneseny do zámku v Drážďanech. Společný archiv byl zpočátku v Lipsku a v roce 1554 byl přenesen do věže zámku ve Wittemberku, kde zůstal až do roku 1802.

Archiválie na zámku v Drážďanech se počátkem 16. století rozdělily na dvě skupiny. *Listinný archiv*, umístěný hned vedle pokladu a podřízený kancléři, byl v průběhu 16. a 17. století doplňován novými významnými dokumenty mimořádné politické a práv-

ní ceny (důležité státní smlouvy, testamenty, poručnické smlouvy apod.) Druhý, *Archiv kanceláře – Kanzleiarchiv*, obsahoval fondy z doby před rokem 1485 a byl doplňován písemnostmi kanceláře, podléhal dvorské radě založené kurfiřtem Mořicem v roce 1547 a později přetvořené v zemskou vládu. Oba archivy se mohly vyvinout v archivy hlavní, ale protože žádný z nich nebyl organizačně napojen na nový nejvyšší úřad země – tajnou radu, nestalo se tak, a v Sasku převládaly do 19. století archivy jednotlivých úřadů. Tajná rada vznikla v roce 1574, vytvořila si svou vlastní tajnou (též nazývanou říšskou) kancelář v čele s tajným říšským sekretářem. Vedle ní koncem 16. století vznikla *Geheime Kammerkanzlei*, která existovala do vytvoření jednotné kanceláře tajné rady v roce 1717.

Snahy po sjednocení vyústily 1702 ve vytvoření *Hlavního archivu (Hauptarchiv, od roku 1710 Geheimes Archiv)*. Základem se stal *Kanzleiarchiv*, k němuž byly přičleněny i fondy listinného archivu, a nakonec obdržel i starší písemnosti tajné říšské kanceláře. Nástupnický úřad tajné rady – *Geheimes Konsilium* – ukládal svá akta ve svém vlastním archivu. Fondy *Hlavního archivu* byly pořádky podle věcného principu.

Vedle *Archivu zemské vlády, Archivu tajného kabinetu a Archivu tajného konsilia* vznikly v průběhu 18. století další archivy jednotlivých úřadů, z nichž nejdůležitější byl *Archiv tajné válečné kanceláře (1736) a Komorní archiv (1731)*.

5.3.3.4 Württembersko

Po sjednocení obou částí Württemberska v roce 1482 byly utvořeny dva typy archivů: 1. *Hofregistratur* v níž byly soustředěny listiny a 2. *Kanzleiregistratur*, která soustředila starší i novější registry aktů a zůstala ve spojení s kanceláří. Tak byl vytvořen dualismus, jak jej známe z ostatních zemí. *Dvorská registratura* byla podřízena knížecí radě, dvorským registrátorem se stal Jakob von Rammingen starší, otec významného archivního teoretika. Ten vytvořil pro Dvorskou registraturu věcné pořádací schéma. Po reformaci, převážně až v 17. století byly tomuto archivu přičleněny také písemnosti klášterů a jiných duchovních institucí. Radové záhy konstatovali potřebu doplnit listiny také novým materiálem, tak se archiv rozrůstal o akta. Když byl pak v letech 1611 až 1662 spojen s dvorskou knihovnou, zájem o shromažďování fondů ještě rostl a stal se tak jakousi uměleckou sbírkou a vědeckým centrem. V roce 1752 byly nearchivní fondy předány knihovně, obrazárně a dalším institucím. Domácí knížecí poklad ale archiv střežil až do roku 1818.

Archiv podléhal přímo knížecí komoře a kanceláři, jejichž místo zaujala v roce 1629 tajná rada. Obsahoval fondy staré dvorské kanceláře, dřívějších knížecích rad, přebíral písemnosti tajné rady a dalších centrálních úřadů (*Regierungsrat, Rentkammer, Kirchenrat*). Těmito přírůstky se stal nejdůležitějším archivem a byl v roce 1806 přejmenován

na *Haus- und Staatsarchiv*. Byl archivem výběrovým, z uvedených institucí přejímal jen důležité písemnosti. Archiválie menší důležitosti zůstaly v registraturách úřadů, z nichž nejdůležitější byly archiv při vrchní radě (Oberrat – později archiv ministerstva vnitra), archiv při radě církevní (Kirchenrat) a při rentovní komoře (Rentkammer – později ministerstvo financí).

Tendence vytvářet výběrový archiv a jeho dochování v této podobě až do 19. století, souvisely s tím, že byl podřízen přímo vévodovi. Výběr nejceněnějších písemností do archivu byl posléze vystřídán výběrem celých elitních registratur, podobně jako za Horemayera ve vídeňském *Haus-, Hof- und Staatsarchivu*.

Dualismus mezi hlavním archivem ve Stuttgartu a archivem shromažďujícím speciální archivy v Ludwigsburgu zůstal v jednotlivostech zachován až do dneška.

5.4 Současné archivnictví

5.4.1 Slovensko

Na Slovensku se setkáváme s dlouhou tradicí *župních archivů*, které jsou doložené již od 16. století (1530 *Archiv Zvolenskej župy*, 1599 *Archiv Spišskej župy*). Zpočátku neměly pevné sídlo, toho se jim dostává až v druhé polovině 18. století poté, co byly systematicky v jednotlivých sídlech župy budovány župní domy. Archiv spravoval podžupan, později župní notář. Vypracováním soupisů fondů byly pověřovány speciální komise nebo později registrátor. S funkcí archiváře se setkáváme až koncem 19. a počátkem 20. století. Roku 1857 byla vydána instrukce Hlavního krajinského soudu v Bratislavě o pořádání archivů. Tam, kde bylo provedeno úplné uspořádání fondů podle této instrukce (např. župa bratislavská nebo šarišská), se ještě dnes pomocí tehdy pořízených elenchů můžeme ve fondech orientovat. Kde ovšem pořádání začalo, ale nebylo dovedeno do konce, způsobilo ještě větší chaos.

Kromě *župních archivů* se na Slovensku setkáváme ještě s *městskými archivy*. V některých městech jejich fondy sahají až do 13. století. Ve století 18. a 19. v nich již působili erudovaní archiváři a historici. Zvláštností feudálního Uherska byly *archivy hodnověrných měst (loca credibilia)*. Šlo o města patřící kapitulám a konventům, které byly významnými veřejnoprávními institucemi. Kapituly a kláštery písemnosti hodnověrných měst oddělovaly od svých písemností, zvláště je manipulovaly, označovaly je archivum publicum či archivum regnicolare (např. při kapitule v Nitře, Bratislavě, Spiši a konven-

tech v Zobore, Hronskom, Jasově atd.) Systematicky pořádány byly v druhé polovině 18. století.

Dalším typem archivů byly *archivy šlechtické a velkostatkové* (někdy šlechticové ukládali své písemnosti do archivů župních či archivů hodnověrných měst). Významné rodinné archivy vlastnili Erdédyové, Eszterházyové, Pálffyové, Zayové a další rodiny.

Československá republika zrušila historické župy (1922) i velké župy (1928), což vedlo k úpadku župních archivů. V roce 1928 byl zřízen *Krajinský archiv v Bratislavě*. Po druhé světové válce byly z příkazu Povereníctva vnútra zřízeny při jednotlivých krajských národních výborech *krajské archivy*, jejichž základ tvořily někdejší archivy župní, a začaly se podnikat první kroky k vytváření ústředních archivů – prvním byl *Pôdohospodársky archív*, který byl zřízen v roce 1947. V roce 1950 vznikl v Banském Štiavnicki *Ústredný báňský archív*, 1952 pak *Slovenský ústredný archív*. V roce 1953 začala působit *Slovenská archívna správa Povereníctva vnútra*.⁷⁸

Základem pro nové uspořádání archivů se stalo vládní nařízení č. 29/1954 Sb. ze 7. května 1954, které vytvořilo strukturu ústřední archivy, krajské archivy, okresní archivy, archivy podnikové a zvláštní. V roce 1960 bylo zrušeno Povereníctvo vnútra a archivnictví bylo začleněno do kanceláře Slovenské národní rady. To trvalo do roku 1969, kdy bylo archivnictví opět podřízeno ministerstvu vnútra. Archivního zákona se slovenské archivnictví dočkalo v roce 1975 (zákon SNR č. 149/1975 Sb. o archivnictví).

Nově upravuje slovenské archivnictví zákon č. 395/2002 Z. z. – Zákon o archívoch a registraturách a o doplnení niektorých zákonov, který vstoupil v platnost k 1. lednu 2003.⁷⁹ Současně vstoupil v platnost zákon o zrušení okresních úřadů a začlenění okresních archivů do státních archivů s regionální působností. Nový zákon člení slovenské archivy do šesti skupin:

1. Státní ústřední archivy a státní archivy s regionální územní působností;
2. Archivy státní orgánů, státních rozpočtových organizací a státních příspěvkových organizací;
3. Městské archivy a archivy samosprávných krajů;
4. Archivy právnických osob zřízených zákonem;
5. Archivy právnických a fyzických osob;
6. Soukromé archivy.

⁷⁸ V jejím čele stál Dr. Jozef Chreňo (1956–1971)

⁷⁹ Novelizovaný zákonem č. 216/2007 Z. z. k 1. 7. 2007 a dále novelou č. 41/2011 Z. z. s platností k 1. 3. 2011.

Do první kategorie patří

Slovenský národní archiv, který pod názvem Štátny ústredny archiv v Bratislave vznikl 1954 tím, že do něj byly začleněny: *Krajinský archiv v Bratislave* (1928–1952), *Archív Ministerstva vnútra* (1940–1945), *Archív Poverenictva vnútra* (1945–1952) a *Slovenský ústredný archiv* (1952–1954). Nadále archiv shromažďuje písemnosti ústředních orgánů státní správy.

Štátny ústredný banský archiv v Banskej Štiavnici je jediným archivem svého druhu v Evropě, přebírá fondy báňského, hutnického, geologického a těžebního průmyslu.

Státních archivů s územní působností je osm:

Štátný archiv v Banskej Bystrici

Štátný archiv v Bratislave

Štátný archiv v Bytči

Štátný archiv v Košiciach

Štátný archiv v Levoči

Štátný archiv v Nitre

Štátný archiv v Prešove.

Jako osmý se sem řadí **Archív hlavného města SR Bratislavy**.

Ministervo vnútra SR zřizuje tyto archivy jako svoje zařízení, bez právní subjektivity, a ty plní úkoly státní správy na úseku archivů a registratur.

Do těchto územních archivů bylo k 1. lednu 2003 začleněno jako pobočky 37 někdejších státních okresních archivů.

Do třetí kategorie se řadí **Archív města Košice**.

Čtvrtou skupinu tvoří dřívější archivy zvláštního významu, v novém zákoně označované jako Špecializované verejné archivy. Je jich celá řada – např. Archiv Kancelárie prezidenta SR, Parlamentný archiv, Archiv Ministerstva zahraničných vecí SR, Archiv Slovenského národného múzea, Archiv Múzea Slovenského národného povstania, Archiv Slovenského múzea, ochrany prírody a jaskyniarstva, Archiv výtvarného umenia, Slovenskej národnej galérie, Ústredný archiv Slovenskej akademie vied, Archiv Matice slovenskej (jeho konstituování souvisí se vznikem Matice slovenské (1863) a muzejní slovenskou společností v Martině.

Archiv Divadelního ústavu, Archiv Univerzity Komenského, Archiv Slovenskej technickém univerzity, Archiv Ekonomické univerzity, Archiv Slovenského rozhlasu, Archiv Slovenskej televízie, Archiv Ústavu pamäti národa, Archiv mincovně Kremnica, š.p. a další archivy.

Podnikové archivy:

Podnikové archivy vznikaly a rozvíjely činnost na základě vyhlášky ministerstva vnitra č. 153/1956 Ú.v. o archivech hospodářských a rozpočtových organizací. Dnes jako samostatná a speciální skupina neexistují – zařazují se buď mezi archivy právnických osob, nebo do kategorie soukromých archivů.

Od roku 1966 vydává Slovenská archivní správa dvakrát ročně časopis Slovenská archivistika, který uveřejňuje jednotlivé studie a články, zprávy o historické a archivní literatuře domácí i zahraniční produkce i bibliografické přehledy zahraničních archivních periodik.

Od 21. prosince 1989 existuje na Slovensku Společnost slovenských archivářů v tehdejší Státní ústřední archiv. Sdružuje slovenské archiváře, je řádým členem Mezinárodní archivní rady, přispívá rozvoji kontaktů a spolupráce mezi domácími i zahraničními archiváři. Pořádá pro své členy konference,⁸⁰ semináře, exkurze, studijní pobyty a další aktivity.

Výuka archivnictví probíhá od školního roku 1950/1951 na Univerzitě Komenského v Bratislavě na Katedře slovenských dějin a archivnictví. K 1. 1. 2000 se ze společné katedry archivní oddělení vydělilo a existuje samostatná Katedra archivnictví a pomocných věd historických. Katedra nabízí bakalářský i magisterský studijní program. V roce 1990 se otevřela možnost studovat archivnictví – bakalářský stupeň, také na katedře dějin a archivnictví FF Univerzity Pavla Josefa Šafárika v Prešově.

5.4.2 Rakousko

Po první světové válce nastává pro rakouské archivnictví nová vývojová etapa. Rakouské archivy se musí vypořádat s nároky nástupnických států na navrácení jejich písemností, a proto jsou první poválečné roky spojeny s řadou delimitačních řízení. Michael Mayer, významný archivní praktik a teoretik z Tyrolska, se v letech 1920–1921 stal spolkovým kancléřem a dosáhl toho, aby vědecká a odborně technická služba byla ve spolkové ústavě prohlášena za věc spolkovou. Mayer chtěl také zřídit pro archivy v republice centrální archivní úřad – generální ředitelství státních archivů, což se setkal se silným odporem jak ministerstva vnitra, tak ministerstva vyučování. Nakonec došlo usnesením kabinetní rady ze 7. října 1920 ke zřízení archivního úřadu, který byl podřízen vládě státu, konkrétně úřadu spolkového kancléře.

⁸⁰ První konference probíhala v říjnu 1997 v Popradě.

V roce 1938 zákon o Východní marce zřídil *Říšský archiv ve Vídni*, v němž byly sloučeny všechny vídeňské ústřední archivy a vytvořily zde samostatná oddělení⁸¹. Archiv byl řízen říšským ministerstvem vnitra, samotný archiv řídil dosavadní představitel Haus- Hof- und Staatsarchivu Ludwig Bittner (1877–1945). Stranou zůstal Kriegsarchiv a Verkehrsarchiv, který byl přiřčen ke správě říšských drah.

V roce 1945 byl konstituován *Rakouský státní archiv (Österreichisches Staatsarchiv)*. Stal se nástupcem *Říšského archivu* a přiřčeny byly ještě fondy *Válečného a Dopravního archivu*. Nový archiv byl podřízen Úřadu spolkového kancléře a byl rozčleněn na čtyři oddělení.

1. *Haus-, Hof und Staatsarchiv (HHStA)*.⁸²
2. *Allgemeines Verwaltungsarchiv – Všeobecný správní archiv (AVA)* obsahuje fondy vnitra a justice, začleněny sem byly i fondy *Archivu vyučování*.⁸³
3. *Finanz – und Hofkammerarchiv – Archiv financí a dvorské komory (HKA, FA, FHKA)* pečuje o písemnosti finančního původu a písemnosti dvorské komory.⁸⁴
4. *Kriegsarchiv – Válečný archiv (KA)* soustřeďuje fondy ministerstva války, resp. obrany.⁸⁵

V roce 1983 byl zřízen *Archiv republiky – Archiv der Republik (AdR)* jako páté oddělení *Rakouského státního archivu*. Tomuto archivu postupně předala stará oddělení písemnosti po roce 1918, jen fondy školské a justiční nebylo možno dělit, zůstaly tedy do roku 1945 v AVA.

Dne 28. dubna 1988 byla předána *Rakouskému státnímu archivu* nová budova ve třetím vídeňském okrsku a byla do ní přestěhována tři oddělení (*AdR*, *AVA*, *KA*). Při této příležitosti byl také zrušen *Dopravní archiv*, který byl dosud pododdělením *Všeobecného správního archivu*. Staré fondy byly do něj začleněny a nové předány *Archivu republiky*. V čele rakouské archivní správy stojí Generální ředitelství *Rakouského státního archivu*. Ředitelem *Rakouského státního archivu* je od roku 2012 Wolfgang Maderthaner.

Kromě centrálního státního archivu v Rakousku existují v jednotlivých zemích zemské archivy, jejichž zákonodárství upravují vlastní zemské vlády. Rakousko má také řadu komunálních, diecézních a klášterních archivů, archiv parlamentu, jednotlivých politic-

81 Vyhláška 6 z 1. ledna 1940 (RGBl 1940/I, s. 54).

82 A – 1010 Wien, Minoritenplatz 1.

83 A – 1030, Wien, Nottendorfer Gasse 2.

84 A – 1010 Wien, Johannesgasse 6

85 A – 1030Wien, Nottendorfer Gasse 2.

kých stran, archivy universit⁸⁶ a jiných vysokých škol. Rakousko má i speciální archivy jako *Dokumentační archiv rakouského odporu*, existující od roku 1962, *Dokumentační archiv Spolku pro dějiny obecných vysokých škol*, *Historický archiv rakouského rozhlasu* a při Rakouské národní knihovně *Rakouský literární archiv*. Co ovšem rakouské archivnictví postrádá, jsou firemní či podnikové archivy.

Archivní zákonodárství je formulováno jak na spolkové, tak na zemské úrovni. Spolkový archivní zákon vstupuje v platnost k 1. lednu 2000, ke stejnému datu vychází i Archivní zákon spolkové „země“ Wien.

Od roku 1948 vydává Österreichisches Staatsarchiv časopis *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs*. Stejně tak vydávají archivy Burgenlandu, Korutan, Dolních i Horních Rakous, Štýrska, Vorarlberska své časopisy.⁸⁷ I městské archivy v Linci, Kremži a Svatém Hypolitu, mají své publikační orgány.

V roce 1967 založili archiváři profesní spolek pod názvem Svaz rakouských archivářů a od roku 1969 vydávají svůj časopis *Scrinium, Zeitschrift des Verbandes Österreichischer Archivare*. Archiváři konali již před založením spolku archivářů vždy po dvou až třech letech archivní sjezdy, a sice v rámci sjezdu historiků. Tuto tradici zachovali a připojují vlastní archivní sjezdy věnované důležitým archivním tématům k historickým sjezdům. Referáty na nich přednesené jsou následně publikovány ve *Scriniu*.

5.4.3 Německo

Nová vývojová etapa pro německé archivnictví nastává po roce 1871 po sjednocení Německa. Již dříve se v německém archivnictví ozývaly hlasy volající po vytvoření centrálního archivu státu. Poprvé se s nimi setkáváme v roce 1848, kdy vznikl plán na vytvoření říšského archivu. Měl být konstituován podle francouzského vzoru, tedy shromažďovat písemnosti ústředních orgánů revoluční správy – archiv spolkového sněmu, Frankfurtského národního shromáždění a provizorní centrální správy. Plán se neuskutečnil, zmíněné písemnosti zůstaly uloženy v archivu města Frankfurtu a dnes tvoří součást pobočky archivu v Koblenci se sídlem ve Frankfurtu nad Mohanem.

V roce 1868 byl v Severoněmeckém říšském sněmu podán návrh na vytvoření říšského archivu. Návrh počítal s tím, že se shromáždí zbytky starých říšských písemností a písemné fondy severoněmeckých zemí se říšskému archivu podřídí.

Nové návrhy z let 1905 a 1911 až 1912 počítaly s tím, že se základem říšského archivu stane pruský *Tajný státní archiv*. Ostatní země z obavy, že se říšský archiv stane pouze

⁸⁶ Wien, Graz, Innsbruck, Salzburg, Klagenfurt.

⁸⁷ *Mitteilungen des Niederösterreichischen Landesarchivs* – od 1977.

doplňkem pruského archivnictví, přivedly tento návrh prostřednictvím sociálně demokratických poslanců (Graber, Erzberger, Südekum) k pádu.

Až velké změny, které s sebou přinesl konec první světové války, vytvořily podmínky pro ustavení říšského archivu. Tak byl v prosinci 1919 *Říšský archiv* konstituován. Jeho sídlem se stala budova někdejší vojenské školy v Postupimi a soustředily se sem písemnosti vojenské správy z období války i předválečné. Teprve později přibýly i písemnosti civilních říšských úřadů. Registraturám centrálních říšských úřadů bylo přikázáno předávat své písemnosti v pravidelných turnusech říšskému archivu. Výnos říšského ministerstva vnitra stanovil, aby do *Říšského archivu* byly předávány písemnosti všech centrálních říšských úřadů, ale říšské písemnosti střední a nižší instance měly být rozděleny: zvláště důležité *Říšskému archivu*, méně důležité archivům zemským. Tento prohrěšek proti provenienčním principu (v roce 1931 již čirý anachronismus) byl odstraněn až ministerským výnosem z roku 1936. Podle něj již všechny říšské instituce střední a nižší instance předávaly své písemnosti zemským archivům. Archiv byl podřízen ministerstvu vnitra.

Z Ústřední kanceláře královského pruského ministerstva zahraničních věcí byl v roce 1920 vytvořen *Politisches Archiv des Auswartigen Amtes*. Jeho zvláštní fond tvoří například registratury německých zastupitelských úřadů.

Druhá světová válka a následné rozdělení Německa posunulo vývoj německého archivnictví dále a na řadu let jej rozdělilo. V létě 1946 byl zřízen *Ústřední archiv* sovětské okupační zóny, z nějž se stal v roce 1949 *Německý ústřední archiv* se sídlem v Postupimi. Členil se na tři oddělení.

1. Archiválie nejvyšších říšských úřadů let 1867–1945, sídlí v Postupimi
2. Archivní materiál ústředních úřadů pruského státu od 13. století do 1945, sídlí v Merseburgu.
3. Archiválie z území mino NDR, archivy hansovních měst Hamburg, Lübeck, Bremen, sídlí v Postupimi.

Na základě usnesení spolkové vlády ze 24. 3. 1950 byl konstituován *Das Bundesarchiv* jako ústřední archiv pro všechny úřady spolkové vlády, podřízen byl spolkovému ministerstvu vnitra. Jeho sídlem se stal Koblenz. Přičleněno k němu bylo bývalé oddělení Říšského archivu ve Frankfurtu a bývalý *Pruský tajný státní archiv* v Berlíně-Dahlemu. 1854 byl u Spolkového archivu zřízen vojenský archiv, který je příslušný pro spisový materiál vojenských úřadů všech instancí.

Německé archivy se dělí podle druhů do osmi skupin: 1. *státní*, 2. *archivy měst a zvláštních územních celků*, 3. *církevní*, 4. *šlechtické a rodinné*, 5. *archivy podnikové*, 6. *archivy parlamentní a politických stran*, 7. *tiskové, rozhlasové a filmové archivy*, 8. *archivy vysokých škol a vědeckých institucí*.

Jednotlivé země vydávají vlastní archivní zákony, které korespondují se zákonem o spolkovém archivu z roku 1988. Metodické vedení archivů spočívá na činnosti **Spolku německých archivářů** (Verein deutscher Archivare), který pořádá každoročně tématické konference. Sídlem spolku je Frankfurt nad Mohanem. Zprávy spolku jsou otiskovány v časopise *Der Archivar*. Vnitřně je spolek členěn na osm odborných skupin, podle jednotlivých typů archivů. V rámci spolkových republik se vytvářejí tzv. zemské svazy – Landesverbände.

Od roku 1876 vychází *Archivalische Zeitschrift*. Je vydáván Generálním ředitelstvím bavorských státních archivů v nakladatelství Böhlau Verlag Köln – Weimar – Wien. Jeho vydavateli byli například Otto Schottenloher, Rudolf M. Kloose, Albrecht Liess. Od ročníku 78/1993 časopis uveřejňuje také mezinárodní archivní bibliografii 1988–1989, kterou za léta 1954–1987 uveřejňoval časopis *Der Archivar*. U časopisu *Archivalische Zeitschrift* vychází také řada publikací pod názvem **Archiv und Wissenschaft**.

Druhým významným německým archivním časopisem je *Der Archivar*, vycházející od roku 1948.

Německo má dvě archivní školy. Mnichovská archivní škola, vznikla v roce 1821, vychovává archiváře pro Bavorsko a jejím řízením je pověřen ředitel Bavorského státního archivu.

Archivní škola v Marburgu (Land Hessen) vychovává archiváře pro zbývající část Německa. Ředitelem školy je ředitel Státního archivu v Marburgu. Škola nabízí dva studijní kursy: 1. pro vyšší archivní službu – předpokladem přijetí je absolutorium university, 2. pro střední archivní službu – předpokladem přijetí je ukončené středoškolské vzdělání. Speciální školení poskytuje tato škola konzervátorům archivních památek, a to již od roku 1957, kdy ustavila Pracovní společenství restaurátorů, které vydává časopis *Mitteilungen der Arbeitsgemeinschaft der Restauratoren*.

Při ústavu pro archivní vědu v Postupimi vznikla v roce 1955 odborná škola pro archivnictví, která vychovává středoškolsky vzdělané pracovníky archivů.

Bavorsko

Dnešní bavorské archivnictví odráží dlouhodobý vývoj. Opírá se o zákon platný od 1. 1. 1990. V čele stojí Generální ředitelství bavorských archivů. Státní archivy přebírají

písemnosti institucí státní správy. Nejdůležitějším archivem je *Bavorský hlavní státní archiv* v Mnichově,⁸⁸ existující od roku 1921, byl podřízen ministerstvu zahraničí, od roku 1933 ministerstvu vyučování a kultu. Vedle tohoto archivu existuje v Bavorsku devět státních archivů dříve archivů krajských.

1. *Státní archiv v Amberku*⁸⁹ pro Horní Falc.
2. *Státní archiv v Augsburg – Neuburg an der Donau*⁹⁰ pro Švábsko obsahuje písemné fondy Falce - Neuburgu, biskupství Augsburg a opatství Kempten. Archiv se v roce 1990 přestěhoval do moderní účelové budovy v Augsburgu.
3. *Státní archiv v Bamberku*⁹¹ pro kraj Oberkfranken, také fondy biskupství Bamberg včetně dómské kapituly.
4. *Státní archiv v Coburgu*⁹² spravuje archiv Wettinů.
5. Státní archiv v Landshutu⁹³ pro Dolní Bavorsko obsahuje staré archivy bavorsko-landshutských vévodů, fondy biskupství Freising, Passau, arcibiskupství Salzburg, proboštství Berchtesgaden.
6. *Státní archiv v Mnichově*⁹⁴ pro Horní Bavorsko.
7. *Státní archiv v Norimberku*⁹⁵ pro Mittelfranken obsahuje archivní fondy říšského města Norimberka, ansbašských markrabat a biskupství Eichstätt.
8. *Státní archiv ve Špýru*⁹⁶ pro rýnskou Falc – Rheinpfalz, Kurpfalz, Pfalz-Zweibrücken, biskupství Speyer a Worms.
9. *Státní archiv Würzburg*⁹⁷ pro Dolní Franky obsahuje fondy biskupství Würzburg včetně dómské kapituly a fondy arcibiskupství Mohuč.

88 Bayrisches Hauptstaatsarchiv München, Schönfelderstrasse 5, 8000 München 22.

89 Staatsarchiv Amber, Archivstrasse 3, 8450 Amberg.

90 Staatsarchiv Augsburg, Salomon-Idler-Strasse 2, 8900 Augsburg.

91 Staatsarchiv Bamberg, Hainstrasse 39, 8600 Bamberg.

92 Staatsarchiv Coburg, Herrngasse 11, 8630 Coburg.

93 Staatsarchiv Landshut, Burg Trausnitz, 8300 Landshut.

94 Staatsarchiv München, Schönfelderstrasse 3, 8000 München 22.

95 Staatsarchiv Nürnberg, Archivstrasse 17, 8500 Nürnberg.

96 Staatsarchiv Speyer.

97 Würzburg, Residenzplatz 2, 8700 Würzburg.

5.4.4 Polsko

Existence Polského korunního archivu je doložena ve 14. století, od 15. století byl uložen na Wawelu, v 18. století byl převezen do Varšavy. Kromě korunního archivu i jiné instituce starého polského státu vytvořily své archivy, jejichž fondy byly v průběhu 16. století opatřeny inventáři. 18. století můžeme označit za dobu rozvoje polského archivnictví, který byl ale násilně přerušen rozdělením Polska a jeho zmizením z mapy Evropy.

Nový rozvoj nastává až po skončení první světové války. 7. února 1919 vydaný dekret uzákonil organizaci státních archivů a péči o archiválie. Nejdůležitější složkou byly státní archivy (17), z nichž pět sídlilo ve Varšavě.

Hlavní archiv starých akt (Archiwum Głowne Akt Dawnych).

Archiv starých akt (Archiwum Akt Dawnych)

Archiv kultury (Archiwum Oswiecenia).

Finanční archiv (Archiwum Skarbowe).

Archiv nových akt (Archiwum Akt Nowych).⁹⁸

Kromě uvedených státních archivů v zemi existovaly ještě archivy městské, církevní, soukromé a firemní. Nejvyšší dohled nad archivy vykonával odbor státních archivů při ministerstvu náboženství a veřejné osvěty.

Obrovské ztráty utrpělo polské archivnictví v průběhu druhé světové války, v řadě případů dosahovaly ztráty 70–90% písemností. Ničení šlo na vrub jak německým okupantům, tak protiněmeckého povstání z 1. srpna 1944. Úplně zničeny byly tři státní archivy – *Archiv kultury*, *Finanční archiv* a *Archiv starých akt*. Obnova byla zahájena hned po válce, restituován byl odbor státních archivů.

Dekretem o státních archivech z 29. března 1951 byla vytvořena nová struktura archivů v Polsku, byl vytvořen státní archivní fond a bylo zřízeno Hlavní ředitelství státních archivů, podřízené Úřadu rady ministrů. Z dohledu státní archivní služby byly vyňaty pouze správní archivy ministerstva vnitra, ministerstva zahraničních věcí, ministerstva národní obrany, archivy politických stran a církevní archivy. Také Archiv Polské akademie věd, Ústřední vojenský archiv, Archiv Jagellonské university. V následujícím roce⁹⁹ byly zřízeny tři typy státních archivů:

⁹⁸ Sídlem ostatních státních archivů byla města Grodno, Kielce, Krakov, Lublin, Lvov, Lomža, Piotrków Trybunalski, Plock, Radom, Vilno a Poznaň (s pobočkou v Bydhošti).

⁹⁹ Nařízením předsedy rady ministrů ze 14. 1. 1952.

Ústřední archivy ve Varšavě:

- Hlavní archiv starých akt, Archiv nových akt,
- Archiv mechanické dokumentace (vznikl v roce 1955), vojvodské archivy (17) s oblastními pobočkami (23), okresní archivy (67).

Při Hlavním ředitelství státních archivů byla obnovena činnost *Archivní rady* jako odborného orgánu.

Správní reformou v roce 1975 bylo zavedeno dvoustupňové členění státní správy – vojvodství a obce, což vedlo ke zrušení okresních archivů. Na jejich místo byly postaveny nové vojvodské archivy: Počet vojvodských archivů (33) se ale nekryje s počtem vojvodství (49). Archivů poboček je 65. Archivnictví je začleněno do resortu kultury.

Nová úprava polského archivnictví je dána zákonem *O národním archivním fondu a archivech* ze 14. července 1983, který vstoupil v platnost 1. ledna 1984. Archivnictví řídí Hlavní ředitelství státních archivů (Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych) v čele s hlavním ředitelem SA (Naczelný Dyrektor AP),¹⁰⁰ s jeho 15 členným poradním orgánem Archivní radou.

Ve Varšavě jsou v této úpravě 3 ústřední archivy: Hlavní archiv starých akt s historickými fondy a Centrální laboratoří konzervace archiválií; Archiv nových akt uchovávající archiválie centrálních úřadů, institucí a sdružení celostátního významu vzniklých po roce 1918; Národní digitální archiv (Narodowe Archiwum Cyfrowe) – uchovává fotografie, gramofonové desky, filmové dokumenty vzniklé od počátku 20. století. Připojeno je i Centrum mikrofilmu a digitalizace.

Další součást sítě tvoří 31 státních archivů s 48 místními pobočkami převážně shromažďující materiál 19. a 20. století. Následuje skupina archivů státních i samosprávných úřadů i průmyslových podniků. Samostatné archivy má ministerstvo zahraničních věcí, ministerstvo vnitra, obrany, parlament (Sejm i Senát), Kancelář prezidenta republiky, Ústav paměti národa. Zmíněné archivy řídí a financují jejich zřizovatelé.

Svou vlastní síť archivů má Římsko-katolická církev.

Již v roce 1919 vznikla ve Varšavě Archivní sekce Společnosti přátel historie při Polské historické společnosti, jejichž sjezdů se polští archiváři účastnili. Vlastní **Sdružení polských archivářů** vzniklo v roce 1965, které si za svůj cíl klade teoretické i praktické vzdělávání archivářů a hned začalo vydávat vlastní časopis *Archiwista*. V roce 2004 vzniklo také **Sdružení církevních archivářů** (Stowarzyszenie Archiwistów Kościelnych), které se snaží o šíření znalostí o církevních archivech i archivářích, prohlubování jejich dovedností a větší spolupráci i integraci církevních archivářů.

¹⁰⁰ Od 2011 je hlavním ředitelem dr. hab. Władysław Stepniak.

Při Hlavním ředitelství archivů byla zřízena **Ústřední archivní knihovna**. Hlavní ředitelství státních archivů vydává profesní časopis *Archeion*, časopis s dlouhou tradicí, vychází od roku 1926, a sborníkovou řadu *Teki archiwalne* v nichž publikuje práce z archivnictví i prameny. Dále jsou v Polsku vydávány jako *Bulletin archiwalny* jednotlivé průvodce, inventáře a katalogy. Středisko církevních archivů, knihoven a muzeí při Katolické univerzitě v Lublině, existující od roku 1956, oživilo bádání o církevních archivech a vydává také vlastní časopis – *Archiva, Biblioteki i Muzea Koscielne*.

Vědecká společnost ve Lvově přišla již v roce 1923 s návrhem zřídit archivní školu obdobnou, jaká byla v roce 1919 zřízena v Praze. K její realizaci však nedošlo. V roce 1953 bylo v rámci Historického ústavu Polské akademie věd zřízeno oddělení archivnictví. Postupně se pomocné vědy historické spolu s archivnictvím zabydlovaly také na jednotlivých univerzitách (Krakově, Lvově, katolické univerzitě v Lublině, Lodži aj.) Na třech univerzitách (Krakov, Toruň, Varšava) byly zřízeny katedry archivnictví a pomocných věd historických.

5.4.5 Maďarsko

Systematické budování maďarského archivnictví má poměrně krátkou tradici. Před druhou světovou válkou nemělo maďarské archivnictví ani jednotnou organizaci, ani jednotné vedení. Maďarsko mělo *Státní archiv* v Budapešti – existoval jako součást Maďarského národního muzea, několik *župních archivů* a *archivů městských*. Přestože maďarští archiváři volali po centrálním archivním úřadu a státním dohledu nad archivnictvím, jejich volání nedošlo sluchu ani před druhou světovou válkou v horthyovské republice.

Prvním pokusem o sjednocení maďarského archivnictví byl zákon č. 21/1947 podle něž měla být zřízena *Krajinská archivní rada* jako poradní orgán ministerstva kultury a školství a úřad krajinského hlavního inspektora archivů, který měl dohlížet na archivy veřejné i soukromé. Nová zákonná úprava socialistického Maďarska (zákonné nařízení č.29/1950) zřídila jako řídicí orgán jednotného maďarského archivnictví **Krajinské ústředí archivů** (*Levéltárak Országos Központja LOK*). Jeho úlohou bylo archivnictví řídit, usměrňovat jeho vývoj a rozvíjet soustavu archivů. Bylo podřízeno ministerstvu kultury a školství (od 2010 Ministerstvo národních zdrojů – následně ministerstvo lidských zdrojů). V roce 1968 bylo ústředí přejmenováno na *Archivní ředitelství*. Jako poradní orgán pro archivnictví existuje při ministerstvu kultury archivní rada.

Zákonným nařízením 29/1950 došlo také k vytvoření archivní sítě. Centrálním archivem byl *Maďarský krajinský archiv* (*Magyar Országos Levéltár*). Jako další centrální archiv byl k 1. lednu 1953 konstituován *Ústřední hospodářský archiv* (*Központi Gazdasági*

Levéltár), existoval do roku 1962, kdy byl přičleněn k *Maďarskému krajinskému archivu*. Na druhém stupni existovaly státní oblastní archivy, v nichž se spojily fondy župních a městských archivů. V roce 1970 zahájil činnost *Nový maďarský ústřední archiv*, který spravuje písemnosti ústřední správy od roku 1945.

Nová archivní úprava, zákonné nařízení 27/1969, rozdělila maďarské archivy na dvě základní skupiny – na archivy všeobecné a odborné.

Do první skupiny patří:

- I. Ústřední archivy – *Maďarský krajinský archiv*,¹⁰¹ pečuje o písemnosti orgánů a organizací s celostátní působností do roku 1945. Jeho základ tvoří Krajinský archiv (Archivum regni), který vznikl v roce 1756, do roku 1785 byl umístěn v Bratislavě, poté na Budíně. V letech 1923 se přestěhoval do nové, pro něj v letech 1913–1917 vystavěné, reprezentativní budovy.
- II. Druhým významným archivem této skupiny je *Nový maďarský ústřední archiv*.¹⁰² Archiv spravuje písemnosti státních orgánů a organizací celostátního charakteru – státní, justiční, hospodářské sféry, průmyslových podniků, a to od roku 1945.

Maďarské státní archivy – regionální – župní – archivy *župních rad*. Maďarsko je členěno na 19 žup.¹⁰³

III. Městské archivy

- *Archiv hlavního města Budapešti*.¹⁰⁴
- *Rábu, Stoličného Bělehradu, Tatabáni, Vácu*

101 Magyar Országos Levéltár, Budapest, Bécsikapu tér 2–4.

102 Új Magyar Kozponti Levéltár, Budapest, Hess András tér 4.

103 1. *Archiv Báčsko-malokunské župy*, Kecskemét, Kossuth tér 1, 2. *Archiv Baranské župy*, Pécs, Kossuth Lajos u. 11, 3. *Archiv Bekešské župy*, Gyula, Petofi Sándor tér 3, 4. *Archiv Boršodsko-abovsko-zemplínské župy*, Miskolc, Fazekas u. 2, 5. *Archiv Čongrádské župy*, Szeged, Dóm tér 6, 6. *Archiv Bělehradské župy*, Székesfehérvár, István tér 2–3, 7. *Archivní ředitelství Rábsko-šoproňské župy* má dva archivy *Archiv v Rábu*, Győr, Liszt Ferenc u. 13 *Archiv v Soproni*, Sopron, Fo tér 1, 8. *Archiv Hadušsko-biharské župy*, Debrecen, Voros Hadsreg útja 20, 9. *Archiv Hovešské župy*, Eger, Kossuth Lajos u. 9, 10. *Archiv komáromské župy*, Esztergom, Deák Ferenc utca 2, 11. *Archiv novohradské župy*, Salgótarján, Bem u. 6, 12. *Archiv Pešťské župy*, Budapest, Semmelweis utca 6, 13. *Archiv Šomogské župy*, Kaposvár, Rippl-Ronai tér 1, 14. *Archiv Sabolčsko-satmárské župy*, Nyíregyháza, Benczur tér 21, 15. *Archiv Solnocké župy*, Szolnok, Keskeny jános u. 40–42, od roku 1980 sídlí v moderní účelové budově, 16. *Archiv Tolnanské župy*, Szekszárd, Béla tér 1, 17. *Archiv Železné župy*, Szombathely, Hefele Menyhért u. 1, 18. *Archiv Veszprémské župy*, Veszprém, Tolbuhin u. 12, 19. *Archiv Zalanské župy*, Zalaegerszeg, Széchényi tér 3.

104 Budapest Főváros Levéltára, Budapest, Városház u. 9–11.

IV. Církevní archivy – Egyházi levéltárak – Archivy katolické, evangelické i ostatních církví.¹⁰⁵ Jedná se o archivy rozsahem poměrně malé.

V. Archivy maďarských menšin v zahraničí

VI. Univerzitní archivy

VII. Státně odborné archivy

VIII. Specializované archivy.

- *Archiv maďarské akademie věd*
- *Vojenský historický archiv,*
- *Krajinský vodohospodářský archiv,*
- *Ústřední archiv odborů,*
- *Archiv University Eotvösa Loranda*
- *Archiv Technické university a těžkého průmyslu,*

Mezi dvěma světovými válkami byla do archivní sítě zabudována funkce vídeňského maďarského občanského archivního delegáta. Ten dělal ve fondech ústředních orgánů habsburské monarchie ve Státním archivu ve Vídni výzkum týkající se maďarských dějin. Jeho funkce byla po roce 1959 opět obnovena.

Studium archivnictví je zařazeno již od roku 1950 na vysokých školách. Dříve se jednalo o specializaci v rámci historického studia, dnes je archivnictví rovnocenným oborem.

Maďarské archivnictví má dva základní časopisy. Prvním je *Levéltári Közlemények* (Archivní zprávy), který v letech 1923–1946 vydával maďarský krajinský archiv, věnoval svoji pozornost také pomocným vědám. Po přetržce jej v letech 1954–1968 vydávalo Krajinské ústředí archivů, poté se jeho vydávání vrátilo zpět do Maďarského krajinského archivu. Časopis vychází jednou ročně, uveřejňuje bibliografii domácí i zahraniční archivní tvorby.

Jako druhý časopis začalo v roce 1951 Krajinské ústředí – vydávat *Levéltári Híradó*, v roce 1961 přejmenovaný na *Levéltári Szemle*, který se věnuje spíše teoretickým otáz-

¹⁰⁵ Blíže viz studii Míria Stieberová, *Súčasný maďarský archivnictvo*, SAP 36, 1986, 557–558.

kám archivnictví, přináší soupisy zahraniční archivní produkce a vychází v Archivním oddělení ministerstva kultury čtyřikrát ročně.

Maďarští archiváři se sdružují v několika společnostech:

Asociace Mladých archivářů – působí od 17. března 2006.¹⁰⁶

Maďarská asociace archivů vysokých škol.¹⁰⁷

Maďarská asociace archivářů „MLE“.¹⁰⁸

Maďarská asociace církevních archivářů „Melton“ – působí od roku 1993.¹⁰⁹

5.4.6 Švýcarsko

V září roku 1922 vznikl *Spolek švýcarských archivářů* (Verein Schweizerischer Archivarinnen un Archivare – VSA) v němž je dnes organizována asi třetina archivářů země. Pravidelně se každoročně archiváři schází na zasedání Spolku, která se věnují tématům archivní teorie i praxe.

Nejvýznamnějším archivem země je *Švýcarský spolkový archiv* (*Das Schweizerische Bundesarchiv*). Nařízením z roku 1954 bylo poprvé od roku 1848 uloženo správním úřadům ukládat písemnosti trvalé hodnoty do spolkového archivu.

Na nižší úrovni působí kantonální archivy (**Appenzell, Bale-Ville, Berne, Fribourg, Genève, Neuchatel, Seleur, Tessin, Thurgovie** ve Frauenfeldu, **Valais, Vaud, Zoug**).

Zvláštní postavení zaujímá archiv v **Saint Gall**, *Archives de L'ancienne Abbaye de Saint-Gall*. Je to archiv bývalého opatství Sankt Gallen, který se na základě úmluvy z roku 1925 stal majetkem kantonu Sankt Gallen a katolické obce, které archiv také společně spravují. Opatské knížectví totiž tvořilo značnou část kantonu a písemnosti tudíž mají cenu celokantonální.

Švýcarské archivnictví zná také městské archivy.

Švýcarský hospodářský archiv (*Archives Économiques Suisses*) v Basileji byl vládou kantonu zřízen v roce 1910, roku 1921 se archiv osamostatnil, ale je dodnes státní institucí, na jeho činnost ale přispívají také jednotlivé podniky. Úkolem archivu je shromažďovat písemnosti dokumentující současný hospodářský život Švýcarska.

Ve Švýcarsku sídlí některé mezinárodní organizace a také jejich archivy, např. *Archiv mezinárodního červeného kříže*.

¹⁰⁶ (<http://www.filee.hu>).

¹⁰⁷ (<http://www.mfsz.hu>).

¹⁰⁸ (<http://www.leveltaros.hu>).

¹⁰⁹ (<http://www.melte.hu>).

5.4.7 Země Beneluxu

Belgie

Belgické archivnictví je úzce spjato s archivnictvím francouzským, což vyplývá z územního spojení obou zemí v době Velké francouzské revoluce. Zákon z roku 1796 vytváří archivy jednotlivých oblastí. Písemnosti se v archivech dělí na staré a nové, přičemž dělícím rokem je právě rok 1796.

Teprve po roce 1830, po osamostatnění Belgie, se archivnictví v zemi začalo vyvíjet svou cestou. Do čela archivní správy byl postaven *Generální sekretariát*, hlavním archivem země se stal *Ústřední archiv království* a provinční archivy byly proměněny ve státní.

Ústřední královský archiv v Bruselu je velmi bohatým a cenným archivem, jsou v něm soustředěny písemnosti burgundské, španělské i rakouské správy země a některé fondy sahají zpět až do 10. století. V čele *ÚKA* stojí generální ředitel, který je současně vedoucím Generálního sekretariátu archivnictví, podléhajícího ministerstvu školství. Jako jeho zvláštní oddělení byl v roce 1949 konstituován archiv pro Belgické Kongo s písemnostmi od 19. století.

Do provinčních archivů jsou ukládány písemnosti veřejných úřadů a institucí působících v rámci jednotlivých oblastí:

Státní archiv v Antverpách – založený v roce 1849 pro oblast Antverp.

Státní archiv v Brugách – od roku 1796, pro Západní Flandry.

Státní archiv v Hasseltu – od roku 1869, pro oblast limburskou.

Státní archiv v Lutychu – od roku 1796, pro Lutyško.

Státní archiv v Monsu – od roku 1819, pro oblast Hainaut.

Státní archiv v Namuru – od roku 1819, pro oblast Namuru.

Kromě zmíněných archivů zná belgické archivnictví také archivy obecní, rodinné, špitální a církevní. Jejich fondy jsou považovány za soukromý majetek a je na vlastnících samotných, jak s písemnostmi naloží.

Nový archivní zákon ze 24. července 1955 stanoví povinnost odevzdávat písemnosti všech státních úřadů do státních archivů a specifikuje i způsob předávání. Státní archivy se snaží zabezpečit písemné pozůstalosti významných osobností veřejného života, politiků, umělců a vědců a získat je do své správy. K cenným rodinným archivům, majícím význam pro národní a případně i evropské dějiny, vypracovávají soupisy či inventáře.

Belgičtí archiváři nemají svůj vlastní archivní časopis. Již od roku 1903 ale vycházela *Revue des Bibliothèques et archives*, později časopis *Archives, bibliothèques et musées de*

Belgique, který od roku 1923 vychází pod patronací archivní sekce **Sdružení archivářů, knihovníků a musejníků**. Významná a cenná je spolupráce archivářů se školami při výuce dějin.

Nizozemí

Na základě ministerského nařízení z roku 1890 vznikl v roce 1891 v Haarlemu *Spolek Holandských archivářů*. Ten svolával pravidelně sjezdy státních archivářů, sjezdům předsedal generální říšský archivář Robert Fruin. Sjezd v roce 1895 stanovil úkol vypracovat zásady pro pořádání holandských archivů třem archivářům Samuelu Mullerovi, Johanu Adrienovi Feithovi a Robertu Fruinovi. Ti svůj návrh předložili příštímu sjezdu ke schválení a v roce 1898 publikovali v příručce s názvem *Handleiding voor het Ordenen en Beschrijven van Archieven ontworpen in Opdracht van de Vereeniging van Archivariissen in Nederland* (Groningen 1898), která položila základy modernímu archivnictví. Další snažení nizozemských archivářů vedlo k vydání archivního zákona v roce 1918, kterým královna Vilemína otevírá archivy veřejnému bádání, státní archivy – říšský a provinciální, podřizuje ministerstvu vnitra, stanoví povinnost obcím starat se o své archivy a ustanovit osobu zodpovědnou za péči o archiv. Nebudou-li se obce dobře starat o své archivy, převezme je stát. Nizozemským specifíkem jsou archivy zvláštních vodních úřadů, které se staraly o ochranné hráze, odvodňovací a zavodňovací zařízení. Tímto zákonem bylo nizozemské archivnictví jednotně organizováno. V soukromých rukou zůstaly archivy duchovních institucí a archivy rodinné.

V návaznosti na uvedený zákon byla konstituována Archivní škola při Říšském archivu v Haagu, ředitel archivu byl současně ředitelem školy (R. Fruin). Studium zde bylo jednoleté. Uzavřené zkouškou.

Archivní zákon z roku 1962 rozlišuje archivy říšské a úřední, církevní, rodinné, společenských institucí a dokumentační střediska. V zájmu o komunální archivy pokročilo nizozemské archivnictví natolik, že jmenuje tzv. krajské archiváře, kteří pečují o několik komunálních archivů.

Nový archivní zákon z roku 1995 stanoví, že písemnosti starší 20 let je povinnost předávat do archivu (dřívější lhůta byla 50 let). Předávají se na základě protokolárního skartačního řízení. Dne 1. dubna 2010 vstoupila v platnost dosud poslední archivní norma z 31. 12. 2009.

Archivnictví je řízeno ministerstvem školství, kultury a vědy.

Veřejné archivy jsou archivy státní, archivy obecní, archivy obchodních společností a Svazu vodních kanálů. Spravují zhruba 177 kilometrů archiválií a podílí se na správě

cca 1000 osob (350 odborných archivářů v plném pracovním poměru, cca 350 archivářů ve volném úvazku a 350 pomocných a technických pracovníků). Přední místo mezi státními archivy zaujímá *Všeobecný říšský archiv v Haagu*,¹¹⁰ který je vnitřně členěn na čtyři oddělení. Je současně archivem pro provincii Zuje-Holland. Archiv sídlí v nové moderní budově konce 20. století, byla stavěna v letech 1976–1979 a holandská královna jej slavnostně otevřela 12. listopadu 1980. V čele archivu stojí Martin Berendse, který byl v roce 2010 zvolen prezidentem Mezinárodní archivní rady. Každá z nizozemských provincií má svůj říšský archiv.¹¹¹

Říšské provinční archivy jsou v **Groningen** – provincie Groningen, v **Leeuwarden** – provincie Frízsko (Friesland), v **Drenthe** – provincie Drenthe, v **Arnhemu** – provincie Geldry (Gerderland), v **Utrechtu** – provincie Utrecht, v **Haarlemu** – provincie Severní Holland – hlavní město Amsterdam, v **Middelburgu** – provincie Zeeland, v **Hertogenbosch** – provincie Severní Brabantsko, v **Maastrichtu** – provincie Limburk, archiv provincie Jižní Holland je uložen ve *Všeobecném říšském archivu v Haagu*. Nová 12. provincie Frevoland má archiv v **Lelystadu**.

Nejdůležitějším komunálním-městským archivem je archiv v Amsterdamu.¹¹² Nejdříve byl, do roku 1808, uložen ve staré radnici na Damu, první archivář v něm byl ustaven v roce 1848. Jsou zde uloženy písemnosti evropského i zámořského obchodu ze 16.–18. století, z doby, kdy byl Amsterdam centrem obchodu. Dnes zaměstnává 125 odborných pracovníků. Pro malé obce se vytváří regionální archivy, kam může ukládat více obcí své fondy – provinční archivní inspektoři se starají o to, aby obce využily nabídku těchto regionálních archivů.

Archivy obchodních společností a Svazu vodních kanálů (asi 672 společností) vytváří své archivy (cca 60) nebo také využívají regionální archivní službu (cca 240), ostatní mají archivního zmocněnce.

Některé církevní archivy jsou samostatné, např. *Archiv Nizozemské reformované církve v Haagu*,¹¹³ nebo jsou uloženy v některém veřejném archivu – písemnosti evangelické luterské církve v městském archivu v Amsterdamu.

Ze samostatně spravovaných soukromých archivů je nejpozoruhodnější *Královský domácí archiv*.¹¹⁴ Za zmínku stojí také archiv v Leidenu.

110 ARA/Algemeen Rijksarchiv, Haag, Bleijenburg 7.

111 RA-Rijksarchiv.

112 De Gemeentelijke Archiefdienst, Amsterdam, Amsteldijk 67.

113 Javarsstaat 100.

114 Koninklijk Huisarchief, Den Haag, Noordeinde 74.

Sdružení nizozemských archivářů vydává již od roku 1893 svůj archivní časopis *Nederlands Archievenblad*. Význam pro historické bádání má také Nizozemský historický úřad v Římě.¹¹⁵

5.4.8 Francie

Ředitelství francouzských archivů bylo v roce 1959 podřízeno ministerstvu kultury. Toto Ředitelství nadále řídí *Národní archiv, departementní archivy* (103), *komunální archivy* (více jak 310) a *archivy špitální*. Ředitele jednotlivých archivů jmenuje prezident republiky. Nezávisle ale stojí *Archiv ministerstva zahraničních věcí, Válečný archiv a Archiv námořnictva*. Archiv Zámořské Francie bal přičleněn k *Národnímu archivu* a je součástí oddělení pro zámoří a civilní matriky. Státní archivní správu posílilo vytvoření devíti archivních krajů, v jejich čele stojí archivář, který je současně ředitelem departementního archivu v místě sídle kraje. Archivní správa také vykonává dohled nad spisovým materiálem jednotlivých ministerstev a správních úřadů, kde zřizuje archivní mise, a uvažuje o zřízení meziarchivu mezi ministerstvy a Národním archivem. Systematická péče je věnována výstavbě nových moderních archivních budov, vydávání tematických průvodců, inventářů i soukromých archivů deponovaných v Národním archivu. Archiváři se podílí na vydávání průvodce po pramenech k dějinám zemí Latinské Ameriky.

O archivní vzdělání nadále pečuje *Ecole des Chartes* ve spolupráci s *Národním archivem*, kde posluchači vykonávají povinnou tříměsíční praxi. K prohloubení vzdělání archivářů a pro podporu jejich odborné práce organizuje Ředitelství od roku 1949 pravidelně odborné sjezdy vedoucích archivářů. 40 departementních archivů se podílí na výchovné službě archivů – jde o spolupráci se školami prvního i druhého stupně.

Francouzští archiváři se od roku 1904 sdružují v Asociaci francouzských archivářů (*Association des archivistes Francois*) a vydávají svůj vlastní odborný časopis *La Gazette des archives*.

5.4.9 Španělsko

Španělsko je země se starou a bohatou archivní tradicí, španělské archivy se vyznačují velkým písemným bohatstvím vyspělé a dobře fungující organizací. Základy vycházejí již z doby římské, kdy na území dnešního Španělska byl vyvinutý provinční správní systém, přežily zde tradice římského práva a můžeme mluvit o nepřerušené kontinuitě zhotovování listin jako dokladů právního jednání. Za středověku byl Pyrenejský poloostrov

¹¹⁵ Rijksinstituut voor geschiedkundig, kunsthistorisch en oudheidkundig onderzoek te Rome, Roma 51, Valle Giulia, Via Omero 12.

rozčleněn na řadu drobných království, která měla své pečlivě vedené archivy uchovávali i po sjednocení Španělska v roce 1492. Přes pestrost jednotlivých archivů existovaly také tendence k centralizaci archivnictví. Příkladem pro úspěšnou centralizaci je zřízení *Hlavního archivu v Simancasu* (*Archivo General de Simancas*), které se datuje k roku 1540. V době svého vzniku nesl název *Hlavní archiv Kastilské koruny*. V roce 1785 byl královským dekretem zřízen *Archiv pro Indii* (*Archivo de Indias*) a umístěn byl v Seville. Soustřeďoval písemnosti ze zámořských plaveb a zemí, patřících španělské koruně. V roce 1848 bylo královským dekretem zřízeno *Generální ředitelství archivů Španělska a zámořských území*. K jeho posláním patřilo, mimo jiné, postarat se o písemnosti církevních institucí, postižených dezamortizací (sekularizací). Tak byl v roce 1861 zřízen *Hlavní ústřední archiv* a umístěn byl ve starém paláci toledských arcibiskupů v univerzitním městě Alcalá de Henares (v blízkosti Madridu). Shromažďoval písemnosti zrušených rytířských řádů, jezuitů, inkvizičních tribunálů a také zrušených královských rad a komor. Zanedlouho, v roce 1866, vznikl na podnět Královské akademie Historie v Madridu *Národní historický archiv* (*Archivo Histórico Nacional*), který soustřeďoval také jen církevní, převážně klášterní, fondy. Když v roce 1898 převzal církevní fondy *Hlavního ústředního archivu* z Alcalá de Henares, stal se s více jak 3000 církevních fondů nepochybně největším archivem svého druhu na světě. Činnost dvou posledně zmíněných archivů se křížila, protože nebyly přesně vymezeny kompetence. Národní historický archiv v Madridu získal od archivu v Alcalá starší fondy, např. Státní rada, Kastilská komora, inkviziční fondy a další, a začal přebírat od ministerstev a institucí starší spisy, *Hlavní ústřední archiv* v Alcalá naopak spisy mladší. Tak se stal vlastně jakýmsi prvním meziarchivem v dějinách archivnictví v době, kdy tento pojem vlastně nebyl ještě znám.

V roce 1901 byl vydán statut pro archivy svěřené do péče Vědeckého sboru. Byla to druhá nejvýznamnější norma španělského archivnictví a některá její ustanovení jsou platná až dodnes. Statut rozděloval archivy do tří tříd. Hlavní nebo generální archivy uchovávaly písemnosti celonárodního významu a byly čtyři – *Národní archiv* v Madridu, v Alcalá de Henares, v Simancasu a v Seville. Regionální archivy uchovávaly písemnosti bývalých království – jsou to archivy v Barceloně, Valencii, Leónu, Mallorce. Třetí skupinu tvořily archivy ministerské. Statut upravoval kompetence jednotlivých archivů, možnosti studia a využívání archiválií a upravil i způsob přejímání archiválií do státních archivů.

Dekretem z roku 1931 začaly být budovány *provinční historické archivy*, kterých je v současné době patnáct. Centrálním úřadem, který řídí archivnictví země se v roce 1939 stalo *Generální ředitelství archivů a knihoven*, které podléhalo ministerstvu národní výchovy. Tento stav trval až do roku 1974, kdy došlo ke sloučení dvou generálních ředitelství (knihoven a archivů spolu s GR krásných umění) v *Generální ředitelství umě-*

leckého a kulturního patrimonía. V roce 1976 byl zřízen *Národní archivní komisariát*, v němž byly archivy od doby, kdy bylo archivnictví řízeno centrálně, poprvé spravovány samostatně, odděleně od knihoven. Komisariát byl v roce 1977 začleněn do ministerstva kultury. V rámci ministerstva kultury došlo opět ke zřízení velkého *Generálního ředitelství patrimonía umění, archivů a muzeí*, tedy došlo na nejvyšším řídicím stupni opět ke spojení archivnictví se správou uměleckých památek a muzeí. V jeho rámci působí čtyři *generální ředitelství* z nichž jedno je archivní (*Subdirección General de los Archivos*). To vydává od roku 1978 třikrát ročně *Boletín de Archivos*.

Španělské archivy můžeme rozdělit do dvou základních skupin. Jednu tvoří státní archivy, druhou archivy nestátní a soukromé. Státní archivy mají dvojí povahu jako historické archivy na straně jedné a administrativní na straně druhé.

Státní archivy – historické

a) hlavní (generální) archivy

Hlavní archiv v Simancasu

Národní historický archiv v Madridu

Hlavní archiv Indií v Seville

Hlavní archiv Aragonské koruny v Barceloně

Archiv národního patrimonía v Madridu

Hlavní archiv Navarry v Pamploně

b) regionální (oblastní) historické archivy

Archiv Valencijského království ve Valencii

Archiv království Mallorca v Palma de Mallorca – ústřední archiv bývalého království Baleárských ostrovů.

Archiv Galicijského království v La Coruna.

c) historické krajské archivy

Archiv královského soudního kancléřství ve Valladolidu

Archiv královského soudního kancléřství ve Granadě

d) provinční historické archivy – jejich základem jsou notářské archivy a hlavně notářská registra.

Administrativní archivy

Uschovávají písemnosti, které úřad ještě potřebuje ke své práci. Přesné dělicí datum neexistuje. Všeobecně se uvádí rok 1900, ale není závazný. Řadí se sem mimo jiné

Archiv předsednictva vlády

Archiv Generálního ředitelství pro rozvoj Sahary

Archiv Státní rady

Archiv ministerstva zahraničí a dalších ministerstev.

Archiv Nejvyššího soudu.

Hlavní vojenský archiv

Archiv ministerstvaojenství

Ústřední archiv válečného námořnictva

Archiv vojenského letectva.

V roce 1856 byla v Madridu zřízena Škola diplomatiky, byla tříletá a studium probíhalo souběžně se studiem na universitě. Hlavními předměty byla diplomatika a paleografie, středověká latina, středověké národní jazyky Španělska a správní dějiny. Bohužel byla v roce 1900 zrušena. Teprve od roku 1977 byl ustanoven kurs s archivní specializací pro graduované absolventy university.

5.4.10 Portugalsko

Organizace portugalského archivnictví je dána zákonem z roku 1931. Ústředním řídicím orgánem je *Generální inspekce knihoven a archivů*, v jejímž čele stojí generální inspektor. Generální inspekci jsou podřízeny tři typy archivů: hlavní archivy, zvláštní archivy a archivy městské a farní.

Nejvýznamnějším hlavním archivem je *Národní archiv (Torredo Tombo)* v Lisabonu (1833), k němuž jsou připojeny archivy farních matrik. Dalším je archiv *Feitos Fibros* a také 15 okresních archivů. Hlavní archivy jsou Generální inspekcí řízeny po stránce technické i správní. Zvláštní archivy jsou naopak podřízeny Generální inspekci jen po stránce technické. Do této skupiny patří archivy ministerstev, civilních a vojenských

soudů, účetního dvora, univerzit, škol všech stupňů, veřejných správních orgánů a vědeckých spolků. Nepečují-li tyto archivy o své písemnosti dostatečně a nenapraví-li svoji péči po dvou urgencích Generální inspekce je oprávněna přičlenit archiválie zvláštního archivu některému archivu hlavnímu. Generální inspekce dohlíží také na archivy okresních rad, měst a obecních rad a dbá na to, aby byly řádně uspořádány, zainventovány a zpřístupněny veřejnosti

Portugalský časopis, který věnuje pozornost archivním otázkám, vydává pod názvem *Anais das Bibliotecas e Arquivos de Portugal* generální inspekce.

5.4.11 Itálie

Archivnictví sjednocené Itálie se mohlo opřít o velký počet ústředních archivů jednotlivých italských států, které existovaly řadu století a měly propracovaný systém péče. První archivní zákon sjednocené Itálie vyšel v roce 1874 a podřídil státní archivy ministerstvu vnitra. Základní síť italských archivů vytvořil královský dekret z roku 1875 a rozčlenil je do tří skupin:

1. *Státní archivy* – dřívější hlavní archivy jednotlivých států.
2. *Provinční archivy* – spravované provinčními vládami byly roku 1939 zestátněny.
3. *Notářské archivy* – podléhaly ministerstvu spravedlnosti, byly roku 1939 zestátněny a postupně začleňovány do státních archivů.

Jako poradní orgán byla u ministerstva vnitra ustavena *Rada státních archivů* (*Consiglio per gli Archivi di Stato*) Radu tvořilo devět vědeckých pracovníků. Typickým projevem této rady bylo, že v ní v podstatě nebyli zastoupeni archiváři.

Vedoucím orgánem řídícím italské archivnictví byl *Ústřední úřad státních archivů* (*Ufficio centrale per gli Archivi di Stato*), který vznikl při ministerstvu vnitra v Římě v roce 1931.

V roce 1875 vytvořený *Státní ústřední archiv v Římě* (*Archivio centrale dello Stato*) uchováající písemnosti ústředních úřadů od sjednocení Itálie nebyl samostatným archivem, ale pouze oddělením *Státního archivu v Římě*, který shromažďoval písemnosti papežských úřadů, které sídlily v roce 1870 na území vytvořeného Italského království mimo Vatikán. V roce 1953 se *Státní archiv v Římě* osamostatnil. Kromě státních archivů v Itálii existují také archivy městské, univerzitní, archivy špitálů a nadací.

Řadu změn italského archivnictví přinesly legislativní úpravy z roku 1963. Rada státních archivů byla přejmenována na *Generální ředitelství státní archivů* (*Direzione generale per gli Archivi di Stato*). Se změnou správního resortu na ministerstvo kultury došlo

i k proměně názvu řídicího orgánu **Generální ředitelství archivů – Direzione Generale per gli Archivi (DGA)**. Generální ředitel je garantem rozvoje, vědecké práce i financování archivnictví. Generální ředitelství je rozděleno do devíti výkonných úřadů – tří organizačních – 1. obecné záležitosti plánování, rozpočet a zaměstnanci, 2. ochrana a uchovávání dokumentů, 3. studium a výzkum. Další 4 oddělení vykonávají správní a organizační dohled v regionech 1. Archivní vrchní dohled na Sicílii se sídlem v Palermu (*Soprintendenza archivistica per la Sicilia*). Státní archiv Catánie (Archivio di Stato di Catania), Státní archiv Palermo (Archivio di Stato di Palermo), Archivní vrchní dozor Trento (*Soprintendenza archivistica di Trento*). 8. oddělením je **Ústřední ústav pro archivy (Istituto centrale per gli archivi – ICAR)**, který je jako jeden z ústředních orgánů ministerstva kultury (Ministero per i Beni e le Attività Culturali) nově zřízenou institucí zákonem č. 368 z 20. října 1998. Vyhláškou prezidenta republiky č. 173 z 10. 6. 2004 byl ICAR potvrzen a ministerská vyhláška ze 7. října 2008 schválila uspořádání archivu. Na specifikování úkolů ICARu se podíleli první ředitelka Dr. Diana Grana (1998–2008), následně Dr. Luigi Londei (2008–2012) a nově Dr. Mariana Gianneto (od května 2012).

Devátým oddělením je útvar Organizací se zvláštní samosprávou, tedy Státní ústřední archiv a další archivy.

Italská archivní síť je opřena o státní archivy – na vrcholu **Státní ústřední archiv (Archivio centrale dello Stato)**, dále **103 státní archivy** v hlavních městech provincií 34 sekcí Státního archivu sídlící mimo hlavní města provincií.

O komunální a privátní archivy se stará 19 **Vrchních archivních dozorů**. Pro každý region je ustanoven jeden a má za úkol podporovat aktivitu, dohlížet na řádné skartační řízení a péči o fondy. Jedná se o regiony 1. Abruzzo, 2. Basilicata, 3. Kalábrie, 4. Kampánie, 5. Emilia Romagna, 6. Furlansko-Julské Benátsko, 7. Lazio, 8. Ligurie, 9. Lombardie, 10. Marche, 11. Molise, 12. Piemont a Valle d'Aosta, 13. Apulie, 14. Sardinie, 15. Sicílie, 16. Toskánsko, 17. Tridentsko-Horní Adiže, 18. Umbrie, 19. Benátsko.

Italští archiváři mají své **Národní archivní sdružení (Associazione nazionale archivistica Italiana – ANAI)**, které tvoří sekci archivní rady při UNESCO. Sdružení vzniklo v roce 1949 v čele s Emiliem Rem. Od roku 2010 je předsedou Mark Carassi. Kromě něj existuje ještě **Národní sdružení přátel archivů (Unione nazionale Amici degli Archivi)**. K jejich poslání patří pořádání archivních sjezdů. Původní časopis sdružení *Archivi per la storia* vychází s obměněným názvem **Archivi** 2x ročně.

Ve spolupráci s Generálním ředitelstvím je vydáván čtvrtletník *Mondo degli Archivi*, v letech 1999–2005 v tištěné podobě, od ročníku 2006 v elektronické podobě.

První italský archivní časopis začal pod jménem *Gli archivi Italiani (Italské archivy)* vycházet v roce 1914. Po odmlčení v letech 1921–1933 vychází pod změněným názvem *Archivi d'Italia a Rossegna internazionale degli Archivi* dodnes. Od roku 1941 vychází

další časopis, který dnes nese název *Ressegna degli Archivi di Stato* a vydává jej Generální ředitelství.

Archivní školství má sice dlouhou tradici a váže se na historické územní celky. Archivní školy (Scuola di Archivistica, Paleografia e Diplomatika) existují při 17 státních archivech. Jejich vývoj ovlivnila královská vyhláška č. 1163 ze dne 2. října 1911 a dekret prezidenta republiky č. 1409 z 30. září 1963. Dvouleté studium je zaměřeno na paleografii, diplomatiku, archivnictví, pomocné vědy historické. Existují ve městech: Bari, Bologna, Bolzano, Cagliari, Florencie, Janov, Mantova, Milano, Modena, Neapol, Palermo, Parma, Perugia, Řím, Turín, Terst a Venezia.

Dále existují semináře Archivnictví na filosofických fakultách universit v Bologni, Miláně, Neapoli a Padově. Vedle uvedených existuje ještě zvláštní typ školy při univerzitě ve Florencii a speciální tříletá škola pro archiváře a knihovníky na univerzitě v Římě (*Scuola speciale per archivisti e bibliothecari dell' Università di Roma*). Několika kolejností archivního školství vede k volání po větším sjednocení.

Zvláštní postavení mají církevní archivy především proto, že jsou řízeny Vatikánem. Církevní archivnictví bylo poměrně dlouho strnulé. Impulsem k oživení byl 3. národní kongres archivářů v Palermu 1951. Na vlastním prvním sjezdu se církevní archiváři sešli 5. – 8. listopadu 1957. Sjezd uspořádala *Církevní archivní asociace* (*Associazione Archivistica Ecclesiastica*). Na sjezdu byla jednak zhodnocena dosavadní práce v oblasti církevního archivnictví a byly vytyčeny úkoly do budoucna – rozšíření činnosti Církevní archivní asociace na území celé Itálie, vydávání vlastního čtvrtletníku na vědecké úrovni (od roku 1958 vychází revue *Archiva Ecclesiae*) a spolupráce s ostatními archivními institucemi. Významným rokem pro církevní archivnictví byl také rok 1963, kdy se ve dnech 23. – 26. září v Orvietu konal 5. sjezd italských církevních archivářů s mezinárodní účastí. Na kongresu přednášeli profesor Gulio Batelli, archivář Vatikánského archivu a sekretář papežské komise pro církevní archivy, diecézní archivář v Saragozze Francesco Fernandez Serrano o archivní výuce na církevních institucích ve Španělsku, také Rakušan Franz Loidl, archivář arcibiskupského archivu ve Vídni. Sjezdu bylo určeno motu proprio Jana XXIII. Jímž vytyčil další cesty církevního archivnictví, Obsahuje soupis italských církevních archivů, ustanovuje papežskou komisi pro archivy, pozornost věnuje archivnímu vzdělání i teoretickým otázkám – definice archivu, jeho obsah, třídění dokumentů, inventáře, konzervace atd.

Speciální postavení v rámci církevních archivů má Vatikánský archiv, který je pokládán za největší archiv světa. Přestože je pokladnicí pro dějiny jednotlivých zemí byl do 20. let 19. století prakticky nepřístupný. Do té doby do něj mohl vstoupit jen papež, prefekt archivů a zcela mimořádně a se svolením papeže korunovaná hlava. Uvolnění na-

stalo právě ve 20. letech 19. století, kdy mohl do archivu vstoupit první historik – byl jím roku 1823 Georg Heinrich Pertz.¹¹⁶ Druhým badatelem byl František Palacký – v březnu roku 1837. Až roku 1881 byl Vatikánský archiv otevřen pro historické bádání. Velký hlad po studiu ve Vatikánském archivu vedl k budování historických ústavů jednotlivých zemí v Římě, mnohé z nich se měnily v akademie. Archiv má dobře školené pracovníky, vzdělává je ve vlastní škole *Scuola pontificia di paleografia e diplomatika*, která stejně jako řada dalších italských škol klade největší důraz na paleografii a diplomatiku, a je otevřena i cizincům. Studovali na ní i Češi, v letech 1925–1927 Dr. Zdeněk Kristen a v roce 1935 Dr. František Beneš. Kromě vlastního rozhlasu, denníku, tiskárny a nakladatelství má také publikační řadu **Studi e testi**, v níž vycházejí odborné práce archivářů a historiků.

5.4.12 Severské země

Dánsko

Dánské archivnictví se vyznačuje důslednou centralizací. Archiv dánských králů máme doložen ve 13. století. Ve 14. století se královské písemnosti ukládaly na dvou nejdůležitějších zámcích, nejdříve na Vordinborgu, později na Kalundborgu. V době, kdy se hlavním sídlem panovníka stala Kodaň, začal se centrální archiv vytvářet zde. Vordinborgské písemnosti byly přestěhovány do Kalundborgu. V roce 1582 byl pak do Kodaně přestěhován i Kalundborgský archiv, a tak došlo ke shromáždění starých právních písemností při fungující kanceláři. Centralizace pro 16. století vzácná.

V roce 1889 byly zákonem z 30. března sloučeny dánské archivy v jeden celek v *Říšský hlavní archiv (Rigsarkivet)*, v jeho čele stojí říšský archivář. *Říšský archiv* je organizací zastřešující jednak *Hlavní archiv (Hovedarkiv)* v Kodani, který obsahuje písemnosti centrálních úřadů, čtyři *zemské archivy (Landsarkiverne)* v Kodani, Odense, Viborgu a Aabenraa. Další součástí – i když s autonomnější správou je *Hospodářský archiv (Erhvervarkivet)* v Aarhusu, zřízený v roce 1942. V roce 1971 byl k *Říšskému archivu* přičleněn *Vojenský archiv*.

Archivnictví v Dánsku spadá do kompetence ministerstva kultury.

Dánsko nemá speciální archivní školství. Vyžaduje se absolutorium práv či historie a postupné zapracování.

Od roku 1956 vychází v Dánsku archivní časopis *Nordisk Arkivnyt*.

Finsko

Rozvoj finského archivnictví je poznamenán staletí trvající vládou Švédska a Ruska. Významnou roli při vzniku vlastních finských archivů a archivnictví sehráli finští

¹¹⁶ Německý historik, spoluautor a redaktor edice Monumenta Germaniae, 1795–1876).

historikové z university v Helsinkách, kteří volali po zpřístupnění historických písemností dokumentujících dějiny země. Pod jejich tlakem došlo v roce 1869 ke konstitování *Finského státního archivu* v Helsinkách, který spravuje písemnosti centrální správy jak z doby švédské nadvlády let 1540–1809, tak fondy týkající se ruské správy v letech 1809–1917 (Státní sekretariát pro Finsko 1826–1917 a Kancelář generálního gubernátora 1809–1917), nakonec i akta ústředních finských úřadů po roce 1917, kdy Finsko získalo nezávislost. Teprve v době samostatnosti Finska začaly postupně vznikat provinční archivy. Země byla rozdělena na 11 provincií, ale pouze na pět archivních distriktů. Pro každý z těchto distriktů vznikl provinciální archiv:

Hamelinna v Tavastehus – archiv byl ustaven v roce 1927 pro provincie Hame a Uusimaa,

Turku v Abo – archiv konstituován v roce 1932 pro provincie TurkuúPori a Aland,

Oulu v Uleaborg – archiv vznikl v roce 1932 pro provincie Oulu a Lappi,

Viipuri (Wiborg) – vznikl v roce 1934, dnes sídlí v Mikkeli (St. Michel) pro oblast Avolax-Karelien a čtyři provincie Mikkeli, Kymi, Kuopio a Pohjois-Karjala,

Vasa – archiv vznikl jako poslední v roce 1936 pro provincie Vasa a Keski-Suomi (střední Finsko).

Až v roce 1967 byl v Jyväskylä vytvořen šestý provinciální archiv pro novou v roce 1960 zřízenou provincii.

V provinciálních archivech se soustřeďují písemnosti oblastní správy, mnohde i písemnosti správy komunální. V řadě případů se do nich ukládají jako deposita písemnosti soukromých spolků, společností i jednotlivců.

Samostatné postavení zaujímá *Vojenský archiv*, který byl ještě v 60. letech (s 26 kilometry písemností) největším finským archivem. Po odborné stránce podléhá dohledu Státního archivu.

Církevní archivy pečují o písemnosti jak luterské evangelické církve, tak řecko-katolické církve i ostatních církevních společenství. Mnohé církevní archivy předaly své starší písemnosti buď archivům provincií nebo Státnímu archivu.

Finsko má i komunální archivy, z nichž největším je *Městský archiv v Helsinkách*.

Řadu písemností můžeme ve Finsku najít v rukopisných odděleních větších muzeí a knihoven, například Universitní knihovna v Helsinkách a Národní muzeum (od roku 1893) v Helsinkách. Archivní zákon z roku 1939 dal finskému archivnictví pevné kontury. O vydávání archivního časopisu *Historiallinen Arkisto* pečuje Finská historická společnost.

Norsko

Již za krále Hakona V. jsme v roce 1299 svědky existujícího archivu umístěného v Oslo při královské kanceláři, kde kancléřem byl probošt kapituly u kostela Panny Marie v Oslo. V letech 1380–1814 bylo Norsko unií spojeno s Dánskem, řada písemností byla tedy přenesena do Kodaně. Norští stavové ovšem proti tomuto stavu protestovali, a tak byly originály ponechávány v Norsku a do Kodaně se postupovaly opisy písemností. V roce 1814 se Norsko spojilo personální unií se Švédskem, která trvala do roku 1905. Státní správa byla plně v norských rukách, a tak se úspěšně rozvíjela. Za archiváře Michaela Birkelanda se největší norský archiv *Říšský archiv* v roce 1865 zcela osamostatnil. Jeho správa spadala do resortu ministerstva kultu. Ředitel *Říšského archivu* byl v roce 1904 pověřen péčí o archivnictví v zemi. *Říšský archiv* spravuje písemnosti centrálních úřadů.

Archivnictví je součástí široké kulturní oblasti Norska, kde spolupráci v rámci více kulturních oblastí garantuje ***Norský úřad pro archivnictví, knihovnictví a muzea*** (*Art Council Norway*), který vznikl v roce 1965, jehož garantem je Ministersvo kultury a církevních záležitostí. Speciální péči o archivnictví zabezpečují prostřednictvím ***Národní archivní služby v Norsku*** (*Arkivverket*) jednotlivé archivy. V čele NAS je Národní archiv (*Riksarkivet*) a podléhá mu 8 regionálních archivů.

Norsko jako první severská země konstituovala regionální archivy. Ty shromažďují písemnosti regionální správy, také písemnosti státní evangelické-luterské církve. Jako první vznikl v roce 1850 v Trondheimu pro severní Norsko. Dnes je v Norsku sedm regionálních archivů:

Národní archiv v Oslo

Státní archiv v Hamaru pro oblast Hedmark a Opland vznikl v roce 1917.

Státní archiv v Kristiansand pro východní a západní Agder vznikl v roce 1934.

Státní archiv v Bergen pro oblast Bergen, Sogn a Fjordane byl konstituován již v roce 1885 pro západní část Norska.

Státní archiv v Oslo s působností ve městě a regionu Oslo.

Státní archiv v Stavanger s působností pro oblast Rogaland, vznikl v roce 1949.

Státní archiv v Trondheimu pro oblast Møre, Romsdal, jižní a severní Trøndelagen Nordland. Je to nejstarší skandinávský a norský regionální archiv, vznikl v roce 1850.

Státní archiv v Tromso pro písemnosti nejsevernější části Norska – Troms, Finmark a Svalbard. Vznikl v roce 1952 jako oddělení Trondheimu a 1987 se osamostatnil.

Státní archiv v Konsbergu pro oblast Buskerud, Vestfold a Telemark je nejmladší, vznikl v roce 1994.

The Sami Archives v Kautokeino – (saami – laponský jazyk) shromažďuje písemnosti nejsevernější části Norska oblasti Finnmark, kde se mluví laponským jazykem. Zpřístupňuje materiál sámské komunity. Snaha dokumentova sámskou historii a přiblížit ji veřejnosti. Je důležitým základem pro studium sámského jazyka, historie a kultury.

Digitalizace archivních fondů a daigitální spisová služba se v Norsku úspěšně rozvíjí. Speciální péči o digitální archiválie začal rozvíjet archiv v Bergen, dnes garanci převzal Národní archiv v Oslu.

Norské archivnictví vydává tři periodika: *Arkivmagasinet*, *Nytt fra Statsarkivet i Oslo*, *Bergensposten*.

Švédsko

V roce 1523 založil král Gustav Vasa nový systém královské správy, s níž souvisí i nové uspořádání královského archivu. Novou tvář i jméno pak získává archiv v roce 1618, když kancléř Axel Oxenstierna uvádí v život archivní reformu. Kancléř ustanovil speciálního úředníka pro archiv, který měl písemnosti zaregistrovat a pečlivě uspořádat, měl také dohlížet na to, aby kancelář pravidelně každoročně předávala archivu již pro běžnou praxi nepotřebné spisy. Archiv dostal název *Říšský archiv*. V roce 1840 se vystěhoval ze Stockholmského zámku, bohužel do nevyhovujících prostor. To vedlo k úsilí po novostavbě archivu. Ta byla dokončena v roce 1891 a *Říšský archiv* se opět stěhoval. Písemnosti ale narůstaly geometrickou řadou, na sklonku 50. let 20. století byly rozmístěny v osmnácti depozitářích po celém Stockholmu. Proto byla zahájena další novostavba archivu. Je pozoruhodná tím, že šest poschodí depozitářů je podzemních, na které navazuje ještě jedno technické patro spolu se zásobárnou nafty na 12 měsíců, s rezervoárem pitné vody a navazující na speciální podzemní chodbu. V jediném nadzemním poschodí je umístěna správa archivu, kanceláře, knihovna a badatelny. Archiv byl předán veřejnosti v roce 1968 u příležitosti 350. výročí zřízení říšského archivu.

Říšský archiv byl podřízen církevní správě, z níž se vymanil až v roce 1878, kdy přešel do resortu kultury a školství. Od roku 1965 je říšský archivář odpovědnou osobou za celé švédské veřejné archivnictví, jemu jsou podřízeny také zemské archivy i vědecká práce archivů a archivářů.

Na druhém stupni pečují o písemnosti regionální správy *archivy zemské*, z nichž první tři byly konstituovány v roce 1899.

Zemský archiv v Lundu pro oblast Blekinge, Halland, Kristianstad a Malmö zahájil svoji činnost v roce 1903.

Zemský archiv Vadstena je příslušný pro oblast Ostergotland, Jonkoping, Kronoberg a Kalmar, je nejstarším zemským archivem, působí od roku 1899.

Zemský archiv Göteborg pro Göteborg, Bohus, Alvsborg, Skaraborg a Varmland zahájil svou činnost v roce 1911.

Zemský archiv Visby pro ostrov Gotland byl zřízen v roce 1958.

Zemský archiv Uppsala pro oblast Stockholm, Uppsala, Sodermanland, Orebro, Vastmanland a Kopparberg existuje od roku 1903 na zámku v Uppsale.

Zemský archiv Östersund pro Jämtland zahájil svoji činnost v roce 1928, ale teprve 1958 získal statut zemského archivu.

Zemský archiv Harnösand pro nejsevernější provincie Gavleborg, Västernorrland, Vastebotten a Norrbotten existuje od roku 1935.

Další úroveň tvoří archivy krajské a následně okresní.

Vzhledem k protestantské tradici Švédska byla nejnižší správní jednotkou farní obec. Obecní archivy byly do roku 1862 ve správě církve, následně dochází k odluce a Švédsko přebírá v roce 1863 obce do své péče a novou podobu komunální správy hledá. Nástupci farních obcí – obce komunálního charakteru se jevily příliš malé a v roce 1951 byly novou reformou sloučeny do větších celků a následně v roce 1971 již obce namají žádnou samosprávu, jejich právní svébytnost zcela zaniká a jsou řízeny okresní správou.

Mimořádné postavení mají historické komunální archivy. Z nich zvláště vynikají dva:

Městský archiv Stockholm s dlouhou tradicí nabyt svého mimořádného postavení po sloučení jednotlivých částí města v roce 1930;

a *Městský archiv Malmö* působící od roku 1903.

Za zmínku stojí také *válečný archiv* (1805) jehož fondy z velké části tvoří mapy. Od svého vzniku existoval samostatně do roku 1995, kdy byl sloučen s *Říšským archivem*.

Švédské archivnictví zná i archivy spolkové a podnikové, které jsou majetkem jejich původců. Speciální komise archivářů zemských a komunálních byla pověřena systematickým shromažďováním informací o soukromých archivech všeho druhu za účelem podchycení švédského archivního bohatství.

Nový archivní zákon z roku 1992 ukládá všem právním subjektům vytvářet a spravovat svůj archiv. Předání písemností z těchto institucí do archivů ve státní správní linii nastává až po zániku povinné organizace.

Zvláštností archivní sítě ve Švédsku je celá soustava archivů u krajských muzeí. Tyto archivy konají v podstatě sbírkovou činnost a shromažďují písemnosti, které nejsou podchyceny státní sítí archivů.

Švédští archiváři mají své profesní sdružení archivářů, které se stará především o publikační činnost svých členů.

Již od roku 1875 mají švédští archiváři i jejich zahraniční kolegové k dispozici časopis vydávaný říšským archivem pod názvem *Zprávy švédského Říšského archivu (Meddelanden fran Svenska Riks-Arkivet)*.

5.4.13 Rusko

Dějiny archivnictví Ruska a posléze Sovětského svazu jsou velmi pestré. Podrobně je popisuje Majakovskij ve své monografii.¹¹⁷ Nejdůležitější knihou o archivnictví carského Ruska bylo dvousvazkové dílo D. J. Samokvasova, *Archivnictví v Rusku*, které vyšlo v roce 1902. Velmi staré písemnictví je doloženo v Arménii a Gruzii a jeho doklady jsou soustředěny ve speciálním archivu Metenadaran v Jerevanu. S přijetím křesťanství v centrálním Rusku souvisí vznik chrámových a klášterních archivů. Své archivy měly také bojarské republiky Novgorod a Pskov. Nově vytvořené Moskevské velkoknížectví budovalo *Moskevský státní archiv*. Do něj kníže soustřeďoval písemnosti podmaněných zemí, včetně archivu Novgorodu a Pskova. Uchováván byl v Kremlu v „kazni“ – v pokladně mezi chrámem Archandělským a Blagověščenským. Dochoval se jeho popis z roku 1570. Postupně se utvářely archivy orgánů ústřední vlády – příkazů politických, soudních i církevních.

Petr I. reformoval spolu se státní správou i archivnictví. Když zrušil v roce 1711 bojarskou dumu a jako nejvyšší státní úřad ustavil Senát, zřídil také dva senátní archivy – jeden v Moskvě a druhý v Petrohradě. Do nich byly začleněny i písemnosti jednotlivých příkazů, Petrem I. také zrušených. Na reformy archivnictví navázala později carevna Kateřina II. V roce 1780 vznikl *Státní petrohradský archiv starých aktů*, který byl pod dohledem Senátu a *Moskevský státní archiv starých aktů* byl zřízen v roce 1782. Do obou archivů byly začleněny fondy řady institucí zrušených v rámci správních reforem. V souvislosti s generálním měřením země byl při Moskevské měřičské kanceláři zřízen měřičský archiv. Se zrušením Senátu a zřízením jednotlivých ministerstev vznikaly závazně resortní ministerské archivy. V roce 1834 byl zřízen *Petrohradský státní archiv ministerstva zahraničních věcí*. V něm byly uloženy písemnosti o povstání děkabristů, lidovém hnutí, Pugačevově povstání. Tento byl později (1864) sloučen se Státním archivem vytvořeným v roce 1834. V roce 1852 vznikl sloučením tří archivů (Razrjadného, Votčinného a Mos-

¹¹⁷ I. L. Majakovskij: *Nástin dějin archivnictví v SSSR*. Moskva ¹1941, ²1960.

kevského státního archivu starých akt) *Moskevský archiv ministerstva spravedlnosti*, který byl velmi rozsáhlý, obsahoval písemnosti 16.–19. století a patřil k nejdůležitějším archivům země.

19. století se v ruském archivnictví vyznačovalo dvěma tendencemi. Jednak samoděržaví mělo zájem soustředit co nejvíce archiválii pro posílení práce centralizovaného státu a druhou tendencí byl růst vědeckého zájmu o písemnosti uložené v archivech. Významnou postavou byl P. M. Strojev, který vytvořil plán shromažďování písemných památek v celém Rusku a v roce 1823 jej přednesl v Moskevské společnosti ruských dějin a starožitností. Nejdříve se měl vypracovat soupis všech památek novgorodské knihovny, dále pak památky jednotlivých gubernií od historických počátků do 18. století. Poté se mělo přistoupit ke kritickému vydávání jednotlivých děl. Sám Strojev prozkoumal během šesti let 13 gubernií a shromáždil více než tři tisíce starých aktů a rukopisů.

V roce 1869 vystoupil na I. archeologickém sjezdu s návrhem reformy archivnictví v zemi vedoucí Moskevského archivu ministerstva spravedlnosti N. V. Kačalov. Chtěl archivy rozdělit na živé – vlastně spisovny existující při jednotlivých institucích a na archivy ústřední historické v každé gubernii a při centrálních úřadech. Spisovny by plynule předávaly spisy do historických archivů. Rozhodování o archivaci a skartaci spisů by příslušelo speciálním guberniálním komisím, které měly podléhat hlavní archivní komisi v Petrohradě. V roce 1917 pracovaly komise již ve 40 guberniích. K důslednému uskutečnění v 19. století nedošlo a další vývoj přerušila světová válka a revoluce 1917. Přes všechno úsilí o pečlivou archivaci spisů bylo v 19. století zničeno velké množství archiválií a ničení pokračovalo i ve 20. století.

O vzdělání archivářů se staraly v roce 1877 založený Petrohradský institut a od roku 1907 působící Moskevský institut.

Sovětské archivnictví se opíralo o leninský dekret o archivnictví z roku 1918. Dekretem rady ministrů byl v roce 1958 vytvořen státní archivní fond. Hlavní archivní správa podléhala radě ministrů a v čele archivní správy stál generální ředitel sovětských archivů. Devět státních a ústředních archivů bylo podřízeno přímo Hlavní archivní správě. Sovětský svaz vzdělával své archiváře na Historicko-archivním institutu v Moskvě a na univerzitách v Kyjevě, Sverdlovsku a Leningradě.

5.4.14 Velká Británie

Britské archivnictví se vyvíjelo odlišně než archivnictví kontinentální a má také mnohem kratší tradici. Praktický správní pohled na archiválie přetrvával v Británii velmi dlouho, teprve ve 20. století nabýval na významu historický pohled na psané dokumenty.

V roce 1838 byl zřízen první archiv *Public Record Office* v Londýně, jehož úkolem bylo pouze shromáždit písemnosti ústředních úřadů království, především královské justice. Místní historické spolky si jako první uvědomovaly význam starých dokumentů z historického hlediska a začaly iniciovat zakládání umělých archivních sbírek, které byly umísťovány do knihoven a muzeí. Tuto tendenci ještě podpořil r. 1850 vydaný knihovnický zákon, který ke sběratelské činnosti vyzýval.

Funkci oblastních archivů plní archivy jednotlivých hrabství – *Coutry Record Office*. Nejedná se o archivy státní, ale instituce autonomních úřadů v jednotlivých hrabstvích. Soustřeďují písemnosti hrabských úřadů, písemnosti nejvyšších hrabských úředníků, městské a obecní registratury, zámecké archivy i písemnosti církevních institucí. Průkopníkem při vytváření oblastních – hrabských archivů bylo hrabství Middlesex, které jako první zřídilo roku 1882 hrabský archiv, dále třeba hrabství Bedfordshire 1912. Před 2. světovou válkou bylo jen 10 hrabských archivů, hlavní rozvoj nastává až v letech 1945–1950. V čele stojí hrabský úředník, podřízen pouze hrabskému úřadu. Není zde sjednocující archivní linie pro jednotlivé archivy, proto jsme svědky velké pestrosti a nejednotnosti. Archivy shromažďují velmi pestrý materiál – hospodářské a správní písemnosti hrabských úřadů, městské registratury, zámecké archivy, protokoly soudů, písemnosti poloveřejných a veřejných institucí regionu.

Jako první z městských archivů vzniká archiv města Londýna po roce 1882. Postupně jej pak následují města do 75 000 obyvatel. Až po 2. světové válce se připojují i menší města.

Do první světové války existovaly v zemi pouze zmíněné tři archivy *Public Record Office*, Hrabský archiv v Middlesex a Londýnský archiv. Velký rozvoj britského archivnictví nastává až po druhé světové válce. Byly formulovány tři nejzásadnější požadavky: sestavit seznam archivních fondů na území Velké Británie (dosud žádná evidence neexistovala), vytvořit ústřední úřad, do jehož kompetence by spadaly všechny kategorie archivů mimo podřízených *Public Record Office*, rozšíření práv a povinností ústředního archivu v Londýně.

Specifickými fondy jsou tzv. *parish records* – písemnosti farních úřadů. Nejde ovšem o farní úřady v našem slova smyslu, ale o komunální správu. V 70. letech 19. století totiž došlo ve Velké Británii ke sjednocení církevní a státní správy na nejnižším stupni.

Usnesení anglikánské církve z roku 1929 dalo základ vytváření archivů jednotlivých diecézí, do nichž jsou ukládány písemnosti biskupského úřadu ale i jednotlivých farností. Britské archivnictví zná také městské a podnikové archivy.

V čele *Public Record Office* stojí od roku 1959 podle nového archivního zákona *Keeper of the Public Records*, který je navíc vicepresidentem Královské historické společnosti a člen Ústavu pro historické bádání.

Archivnictví upravuje zákon z roku 1958, který stanovil pravidla nakládání s veřejnými písemnostmi. Od roku 1959 podléhá archiv lordu-kancléři, do té doby měl vrchní dohled *Master of the Rolls*. Při ústředních úřadech a na jednotlivých ministerstvech o písemnosti pečují pověřeni pracovníci, kteří je po třiceti letech předávají do *Public Record Office*, veřejnosti jsou přístupné po uplynutí 30 leté lhůty, jak stanoví novější zákon z roku 1967.

Skotsko a Severní Irsko mají také své ústřední archivy:

Scottish Rekord Office v Edinburku a *Ireland Public Rekord Office* v Belfastu. Ředitele archivu v Edinburku jmenuje státní sekretář pro Skotsko na návrh presidenta skotského nejvyššího soudního dvora. V Irsku přísluší *Public Rekord Office* od roku 1922 do resortu ministerstva spravedlnosti, ředitele jmenuje ministr spravedlnosti.

Zájem o soukromé archivy a o jejich péči projevovaly zpočátku pouze dobrovolné společnosti a komise – především *Royal Commission on Historical Manuscripts*, ustanovená v roce 1869, která si vytkla za cíl evidovat všechny cenné rukopisy, a řada dalších. Od roku 1959 o ně pečují nadále *Royal Commission of Historical Manuscripts*, ale nikoliv již jako dobrovolná organizace, ale organizace postavena na zákonném základě.

Archivy hrabské, městské, církevní a soukromé jsou společně označovány jako *Local Records* a jejich archiváři si vytvořili vlastní společnost *Society of Local Archivists*. Roli neexistujícího ústředního archivního úřadu naplňují britské archivní společnosti – od roku 1932 působící *British Record Association*, která každoročně svolává konference na nichž se diskutuje vykonaná práce a vytyčují se úkoly na další období. Společnost vydává od roku 1949 dvakrát ročně svůj časopis *Archives*. Společnost je otevřená i zájemcům o archivnictví. Druhou společností je *Society of Archivists*, která vznikla v roce 1953 z původní *Society of Local Archivists*. Vydává měsíčník *Newsletter* a čtvrtletně vychází pod jeho patronací *Journal of the Society of Archivists*.

V roce 1943 byla vytvořena komise *National Registr of Archives*, která shromažďuje zprávy o jednotlivých archivech. Dnes jako trvalé archivní zařízení pro Anglii a Wales (Skotsko má vlastní Registr) zprostředkovává spojení mezi badateli a vlastníky soukromých archivů.

Velká Británie nemá speciální archivní školy. Archivářem se stávají absolventi vysokých škol, kteří navštěvovali jednoroční archivní kurzy při universitách – např. v Londýně a v Liverpoolu.

5.4.15 Spojené státy americké

Tradice amerického archivnictví sahá do 19. století. V roce 1884 byla založena *Americká historická společnost* (*American Historical Association*), která se podílela na rozvoji archivnictví. V roce 1899 došlo k založení komise pro veřejné archivy. Hlavním archivem Spojených států je *Národní archiv* (*The National Archives and Records Service of the United States*) sídlící ve Washingtonu, pro nějž byla v letech 1926–1933 postavena moderní účelová budova. V čele archivu stojí archivář Spojených států amerických, který je současně předsedou Národní historické publikační komise. Do archivu se ukládají všechny písemnosti federálních úřadů starších padesáti let, které mají trvalou hodnotu. *Národní archiv* vydává průvodce (v naší terminologii spíše inventáře) po svých fondech – např. průvodce po materiálu k dějinám Latinské Ameriky, po dokumentech z období občanské války. Dnes vypracovávané pomůcky jsou mnohem podrobnější, než byla řada průvodců vydávaná v letech 1942–1956 pod názvem *Reference Information Papers*. Národní archiv převádí své fondy na mikrofilmy. Za zmínku v této souvislosti stojí řada písemností nacistického Německa (dokumenty zahraničního úřadu, NSDAP, SS a další) získaných během druhé světové války jako válečná kořist, která američtí archiváři před vrácením do Německé spolkové republiky namikrofilmovali a pořídili k nim inventáře. Průvodce po fondech Národního archivu byl vydán v roce 1948 a dnes vycházejí informace o nových přírůstcích (*National Archives Accessions*).

V jednotlivých státech USA existují státní a městské archivy, které jsou na Národním archivu nezávislé a řídí se legislativou vlastní země. Praxe v jednotlivých zemích je značně rozdílná. V některých státech existují státní archivy, jinde jsou archiválie ukládány do státních knihoven, některé jsou spravovány státními historickými společnostmi a v některých státech (šest) archivy neexistují vůbec.

Velký význam v rámci celých Spojených států má právě existence Národního archivu, který poskytuje odborné rady jednotlivým archivářům i státním archivům. Druhou sjednocující institucí je *Společnost amerických archivářů* (1936), která vydává časopis *The American Archivist* a každoročně pořádá pracovní výroční schůze.

O školení archivářů pečuje Národní archiv, který od roku 1949 pořádá jednoroční archivní kursy. Kromě nich inicioval Národní archiv spolu s Americkou univerzitou, Knihovnou Kongresu a Marylandským státním archivem pořádání letních přednáškových cyklů. Ty věnují pozornost vedení archivů, vedení spisové služby a genealogickému studiu. Americký archivní zákon pochází z roku 1950.

5.5 Mezinárodní instituce

5.5.1 Mezinárodní archivní instituce

Mezinárodní archivní rada

Mezinárodní archivní rada (ICA) byla ustavena v roce 1948 na zahajovacím zasedání prozatímního výboru, které svolala UNESCO do Paříže. Přípravy k usnesení rady probíhaly již od roku 1946 a první velkou akcí bylo konání I. mezinárodního kongresu také v Paříži. Mezinárodní archivní rada je mezinárodní nevládní organizace sdružující archiváře celého světa a úzce spolupracuje s oddělením pro dokumentaci, knihovny a archivy sekretariátu UNESCO. K úkolům mezinárodní archivní rady patří navazování a upevňování styků mezi archiváři všech zemí, podpora rozvoje archivů ve všech zemích a podpora odborného vzdělávání archivářů, usnadňování co nejčastějšího využívání archivů, podpora a koordinace v mezinárodním měřítku veškeré činnosti týkající se správy archivů. K naplňování všech těchto cílů slouží kromě jiného pravidelné pořádání mezinárodních archivních kongresů, které probíhají pravidelně po čtyřech letech.¹¹⁸

Členství v MAR se váže na členství v OSN. Mezinárodní archivní rada dělí své členy na pět kategorií, jsou to: A. ústřední archivní ředitelství, B. národní nebo mezinárodní oblastní svazy archivářů, C. archivní instituce, D. individuální členové a E. čestní členové. V roce 1950 se na členství v MAR podílelo 14 členských převážně evropských států, v roce 1978 110, v roce 1984 již 116 států všech kontinentů. Součástí organizační struktury jsou oblastní odbočky soustřeďující země určité kulturní oblasti – je jich sedm: odbočka pro jihovýchodní Asii, jihozápadní Asii, východní a střední Afriku, západní Afriku, arabské země, Karibskou oblast a Latinskou Ameriku.

Vrcholnými akcemi MAR jsou mezinárodní archivní kongresy, které umožňují setkání archivářů z celého světa a jsou fórem pro rozsáhlou výměnu archivních zkušeností a odborných informací. Jednací řečí kongresů jsou základní světové jazyky a úřední jazyk státu, v němž se kongres právě koná. Materiály z mezinárodních archivních kongresů jsou zveřejňovány v mezinárodním archivním časopise *Archivum*, který MAR vydává od roku 1951 a který nyní vychází každoročně v angličtině, francouzštině, němčině, italštině a španělštině. Na jednání MAR 2001 v Rejkjavíku byl představen nový časopis *Comma*, který nahrazuje dosavadní *Janus* i *Archivum*.

118 1950-Paříž, 1953-Haag, 1956-Florencie, 1960-Brusel, 1968-Madrid, 1972-Moskva, 1976-Washington, 1980-Londýn, 1984-Bonn, 1988-Paříž, 1992-Montreal, 1996-Peking, 2000-Sevilla, 2004-Wien, 2008- 2012-

Vrcholným orgánem MAR je valné shromáždění, které je začleněno do zasedání mezinárodního kongresu a mezi dvěma valnými shromážděními vyřizuje záležitosti MAR výkonný výbor, který je tvořen předsedou, dvěma místopředsedy a 14 členy, které valné shromáždění volí na dobu čtyř let. Podklady pro práci výkonného výboru připravuje kancelář MAR, která rovněž řídí běžné záležitosti. Kancelář tvoří předseda, oba místopředsedové, generální tajemník, zástupce generálního tajemníka, pokladník a výkonný tajemník.

Mezinárodní archivní kongresy od roku 1953 doplnily mezinárodní archivní konference u okrouhlého stolu (*Table ronde des Archives*), které se konají každoročně mezi jednotlivými kongresy. *Table ronde des Archives* má svá interní pravidla, rozhoduje o svém pracovním programu, nese odpovědnost za správní i finanční řízení svých záležitostí a zabezpečuje pravidelné vydávání materiálů ze svých konferencí. Ty od roku 1971 pravidelně vydává ve francouzštině a angličtině. Jednací řečí *Table de ronde des Archives* je francouzština a angličtina a jazyk státu, v němž se konference koná.

Výkonný výbor MAR ustavuje trvalé pracovní skupiny, kterých pracuje v současné době jedenáct. Jsou to např. publikační výbor, výbor pro rozvoj archivů, výbor pro odborný výcvik a vzdělávání, výbor pro automatizaci, výbor pro konzervaci a restauraci, výbor pro mikrofilmování, výbor pro sfragistiku, výbor pro podnikové archivy, výbor pro archivy literatury a umění, výbor pro spisovou službu, koordinační výbor pro průvodce po pramenech k dějinám národů. Většina uvedených výborů se skládá přibližně z deseti archivářů z různých zemí a má vybudovanou rozsáhlou síť dopisovatelů. Kromě trvalých výborů jsou zřizovány výbory *ad hoc* ke zpracování konkrétních aktuálních úkolů, členové i předseda jsou jmenováni předsedou MAR a s jeho funkčním obdobím také zanikají. Těchto výborů nebylo mnoho, jedním z nejvýznamnějších byl výbor pro archivní terminologii, který připravil vícejazyčný slovník archivních termínů. Velkou část své práce věnuje MAR rozvoji archivnictví, archivního vzdělání apod. v rozvojových zemích. Za finanční podpory OSN se v roce 1971 podařilo zřídit archivní vzdělávací středisko v Dakaru pro frankofonní oblast v Africe, a v roce 1975 obdobné středisko v hlavním městě Ghany Akře (Accra) pro anglofonní africké státy. Velkým počinem MAR jsou práce na Průvodci po pramenech k dějinám národů, který má obsáhnout prameny k dějinám Latinské Ameriky, Afriky, Asie a Oceánie. Dlouholetým výkonným tajemníkem MAR byl Charles Kecskemeti. Od roku 2005 funkci zastává Joan van Albada.

Rozdělení světa na dva nepřátelské tábory mělo za následek vytvoření paralelní „mezinárodní“ archivní organizace pro socialistické země. Socialistický tábor pořádal od roku 1968 pravidelná setkání vedoucích pracovníků archivních správ socialistických zemí. První se uskutečnilo v Moskvě v roce 1968, zřejmě poslední v roce 1988 v Havaně. Kromě těchto setkání se od roku 1973 konaly pravidelně každé dva roky také porady

archivářů komunistických a dělnických stran socialistických zemí. V květnu 1983 byla hostitelem porady Praha.

V roce 1986 vzniklo při *Podkrajinském archivu* ve slovinském Mariboru Archivní centrum pro odborné a technické otázky. Vznik centra inicioval ředitel archivu Dr. Petr Pavel Klasnic, který zamýšlel vytvořit ústav na mezinárodní úrovni. Za několik let své činnosti shromáždilo centrum úctyhodné množství dokumentace, literatury a rozmanitých odborných informací. V roce 1992 bylo přejmenováno na Mezinárodní institut pro archivní vědu. Jeho členskou základnu tvoří archiváři a archivní technici tří kontinentů. Od roku 1990 institut působí pod patronací Mezinárodní archivní rady a podílí se na práci výborů a podvýborů MAR. Institut vydává od roku 1992 ročně sborník *Atlanti* a plánuje založení archivní školy v Mariboru.

5.5.2 Archivy mezinárodních institucí.

Se vznikem a stále rostoucím významem mezinárodních organizací roste i potřeba dokumentovat písemnosti těchto mezinárodních institucí a vytvářet u nich archivy, které budou dohlížet na třídění, skartace, ukládání i využívání písemností dokumentujících činnost mezinárodních orgánů. V zásadě je možné říci, že v počátečním stádiu vývoje neprojevovaly mezinárodní organizace velký zájem o dokumentaci i písemnosti, řada archiválií, pokud nebyly vůbec zničeny v době, kdy je již organizace nepotřebovala k běžné úřední činnosti, byly ukládány do archivů země, v které daná mezinárodní instituce sídlila. Dlouhodobější úsilí vedlo posléze ke konstituování jednotlivých mezinárodních organizací.

Archiv Spojených národů

V říjnu 1945 vypracoval *Národní archiv* ve Washingtonu návrh na zřízení *Archivu Spojených národů*. Autory návrhu byli archiváři Dr. Solon J. Buck a Olivier V. Holmes. Návrh požadoval zřízení archivu – nejlépe u organizace Spojených národů – kde by se shromažďovaly a ukládaly dokumenty různých mezinárodních organizací. Předpokládal dělení písemností na čtyři základní skupiny a závěrem se doporučovalo, aby *Archiv Spojených národů* byl zřízen při sekretariátu Spojených národů, od něhož může očekávat finanční i morální pomoc. Generální tajemník OSN v roce 1947 vydal směrnice o ukládání spisů Spojených národů a o povinnostech archivní sekce. V roce 1950 se sekretariát Spojených národů a spolu s ním i archiv přestěhoval do New Yorku. Archiválie se člení do tří kategorií:

- A. Písemnosti Sekretariátu Spojených národů,
- B. Písemnosti ostatních orgánů Spojených národů,
- C. Písemnosti mezinárodních organizací.

Základním systémem pro pořádání spisů je jejich dělení na skupiny, podskupiny, série a podsérie. Základními vyhledávacími pomůckami jsou evidenční archy, tématické průvodce a popisy spisových skupin a podskupin.

Archiv Unesca

Byl založen současně se vznikem Mezinárodní organizace národů pro vzdělávání, vědu a kulturu v listopadu roku 1945. Spisy v něm jsou pořádány jednak chronologicky a jednak analyticky. Skartace probíhají každý rok. Seznamy spisů určených ke zničení vyhotovují jednotlivé odbory podle směrnic uveřejněných ve speciální příručce, odsouhlasují je archiváři. V roce 1961 pracovali v archivu čtyři archiváři, vedoucí byl Švýcar, tři ostatní byli Francouzi. Pod patronací Unesca se uskutečňuje v mezinárodním měřítku výměna publikací a mikrofilmů a výměna odlitků pečeti.

Archiv Mezinárodní banky pro rekonstrukci a vývoj

Sídlí ve Washingtonu, je součástí archivního oddělení banky, které zodpovídá za spisovou službu v bance, v Mezinárodní finanční společnosti a Mezinárodním sdružení pro vývoj.

Archiv Mezinárodní kanceláře práce

Je součástí oddělení, které má na starosti příjem, expedici a pořádání korespondence, vnitřních nót a ostatních důležitých dokumentů vzešlých z činnosti organizace. Vedoucím sekce je archivář. Ve Švýcarsku sídlí další archivy mezinárodních institucí. Náleží k nim **Archiv mezinárodního červeného kříže** – Ženeva. V paláci OSN v Ženevě najdeme také **Archiv mezinárodní archivní rady a mezinárodního komitétu historiků**.

Literatura:

Starověké archivnictví

Groh, Vladimír: *Archivy Řeků a Římanů*. ČAŠ 2, 1924, 10–27.

Hall, Hubert: *Studies in English Official Historical Documents*. Cambridge 1908.

Papritz, Johanes: *Archive in Altmazopotamien*.

Poster, Ernst: *Archive in the /Ament/ World*. 1972.

Středověké a novověké archivnictví

Papežské archivnictví

Fink, Karl August: *Das Vatikanische Archiv*. Einführung in die Bestände und ihre Erforschungen unter Berücksichtigung der deutschen Geschichte. Rom 1943, ²1951.

Katterbach, Bruno: *Archivi Ecclesiastici*. In Encyklopedia Italiana. Sv 4, 1929, s. 88n.

Sickel, Th. v.: *Römische Erinnerungen*. Hrsg v. Leo Santifaller. Wien 1947.

Archivnictví římských králů a císařů

Kaiser, Hans: *Die Archive des alten Reiches bis 1806*. Archivalische Zeitschrift 35, 1925, s. 204n.

Müller, Ernst: *Die Auflösung des preussischen Staatsarchivs zu Wetzlar*. A. Z. 37, 1928, s 132n.

Církevní archivnictví

Das neue Landeskirchenarchiv in Speyer. In: A. Z. 40, 1931, s.272n.

Germania Sacra: Abschnitte über Archive der einzelnen kirchlichen Institutionen.

1. Abt. Bistümer der Kirchenprovinz Brandenburg:

1. Bd. *Das Bistum Brandenburg*, bearb. von Gustav Abb u. Gottfr. Wentz, 1929.

2. Bd. *Das Bistum Havelberg*, bearb. von Gottfr. Wentz, 1941.

3. Bd. *Das Bistum Brandenburg*, bearb. von Fritz Bünger und G. Wentz, 2. Teil, 1941

2. Abt. Bistümer der Kirchenprovinz Mainz:

1. Bd. *Das Bistum Bamberg*, bearb. v. Erich Frhn. V. Guttenberg, 1937.

3. Abt. Bistümer der Kirchenprovinz Köln:

1. Bd. *Das Erzbistum Köln*. Archidiakonat Xanten 1. Teil, bearb. v. Wilhelm Classen 1938.

Latzke, Walter: *Die Klosterarchive* (in Österreich) in: Gesamtinv. des Wien Haus-, Hof- und Staatsarchivs, Bd. 3, 1938 s. 295n.

Městské archivnictví

Volf, Miloslav: *Popis městských archivů v Čechách*. Praha 1947, 333s.

Současné archivnictví

Internationaler Archivführer. Hrsg. Von **Hans Nabholz** und Paul **Klaur**, Zurich – Leipzig 1936.

Kulířová, Květa – Kollmann, Josef: *Archivum X–XI*. (Přehled vývoje zahraničních archivů v letech 1953–1961). SAP 14, 1964, 271–304.

SLOVENSKO

Archívy v Slovenskej socialistickej republike. Archivna správa MV SSR, Bratislava 1976.

Pivoluska, Ján: *Začiatky budovania jednotnej organizácie archívnictví na Slovensku a vznik slovenskej archívnej správy*. Slovenská archivistika 23, 1988, 23–41.

Pivoluska, Ján: *Slovenská archívna správa a prvé roky činnosti štátných archívov na Slovensku*. Slovenská archivistika 24/1, 40–62, 24/2, 5–26, 1989.

RAKOUSKO

Auer, Leopold – Wehdorn, Alfred (Hsbg.): *Das Haus- Hof- und Staatsarchiv*. Geschichte – Gebäude – Bestände. Wien 2003, 208 s.

Goldinger, Walter: *Geschichte des österreichischen Archivwesens*. MOSTa, Ergänzungs-Bd. 5, Wien 1957.

Hradecká, Vladimíra: 23. archivní a 19. historický sněm. AČ 42, 1992, 161–162.

Mikoletzky, Lorenz: *Rakouské archivnictví – včera, dnes a zítra*. AČ 44, 1994, 65–77.

Petrin, S.: *Archivnictví a archivy Vídně a Dolního Rakouska*. Jižní Morava 5, 1969, 111–116, 6 1970, 123–137. (Rec. VVM 23, 1971, 266–267, P. Zaoral).

Tschulk, Herbert: *Vom Archivregistrator zum Archivorganisator. Zur Geschichte der Wiener Stadt – und Landesarchivs.* Wien, Verein für Geschichte der Stadt Wien 1989, 14 s.

Urbánková, Libuše – Wurmová, Milada: *Rakouské archivnictví a jeho vývoj v letech 1945–1955.* SAP 8–1, 1958, 154–168.

NĚMECKO

Archive im Deutschsprachigen Raum. A–N, O–Z. Walter Gruyter, Berlin – New York
²1974, Minerva Handbucher, ¹1932.

Archive und Archivare in der Bundesrepublik Deutschland, Österreich und der Schweiz.
 Herausgegeben vom Verein deutscher Archivare, 13. Ausgabe. Darmstadt – München 1982, 412s.

Bayerisches Hauptstaatsarchiv. Reichskammergericht. Band 1. Nr. 1–428. Bearbeitet von Barbara Gebhardt und Manfred Horner. München, Generaldirektion der Staatlichen Archive Bayerns 1994, 554 s. Bayerische Archivinventare 50/1.

Das Bayerische Hauptstaatsarchiv zeigt seine Schätze. Ausstellung des bayerischen Hauptstaatsarchiv zur Eröffnung seines Neubaus im Jahre 1979. München 1986.

Das staatliche Archivwesen in Baden-Württemberg. Aufgaben, Organisation, Archive. Stuttgart 1981, 68s.

Die Bestände des Sächsischen Hauptstaatsarchiv und seine Aussenstellen Bautzen, Chemnitz und Freiburg. Leipzig 1994, 814 s.

Ebelová, Ivana: *Vzdělávání archivářů ve Spolkové republice Německo. 50. výročí založení Archivní školy a 70. let Ústavu pomocných věd historických v Marburgu.* AČ 49, 1999, 191–198.

Hillebrand, Werner: *Handbuch der niedersächsischen Stadtarchive.* Göttingen 1981, 207 s.

Hradecká, V. – Schwippel, J.: *61. sjezd německých archivářů 1.– 4. října 1990 v Karlsruhe.* AČ 41, 1991, 52–55.

Kommunale Archive in Bayern. Hggb. Von U. Wagner, W. Baer u. H.-J. Hecker. Würzburg 1993, 230 s.

Kunt, Miroslav: *Německé hospodářské archivy.* AČ 50, 2000, 18–21.

Lötzke, Helmut: *Archivnictví v Německé demokratické republice*. AČ 6, 1956, 85–92.

Pazderová, Alena: *Archivy a archivnictví ve Spolkové republice Německo*. AČ 40, 1990, 222–224.

Schwippel, Jindřich – Bystrický, Vladimír: *68. kongres německých archivářů v Ulmu*. AČ 48, 1998, 109–111.

Schwippel, Jindřich: *10. saská archivní konference (1. česko-saské setkání archivářů 19. –21. října 2001)*. AČ 52, 2002, 44–45.

Šamberger, Zdeněk: *10 let archivnictví v NDR*. SAP 10, 1960.

Waska, Karel: *Státní archivy v Bavorsku a jejich fondy*. AČ 42, 1992, 1–28.

POLSKO

Kalenda, Jan – Mádlová, Vlasta – Pažout, Jaroslav: *5. celopolský sjezd studentů Archivnictví v Toruni*. AČ 51, 2001, s. 208–209.

Müller, Karel: *Archiwa polskie*. AČ 50, 2000, s. 122–123.

Przybylová, Blažena: *Archiv úřadu hlavního města Varšavy*. In: ČAS v roce 2006. Ročenka České archivní společnosti. Praha 2007, 26–37.

Stanislawska, Stanisława: *Organizace a síť státních archivů v Polsku (stav k 30. 3. 1978)*. AČ 28, 1978, 96–111.

Tomczak, Andrej: *Rozvoj polského archivnictví v posledních 50 letech a jeho současný stav*. AČ 20, 1970, 214–230.

Volf, Miloslav: *Polské archivy v letech 1945–1951*. AČ 4, 1954, 18–27.

Žáček, Václav: *Deset let archivnictví lidově demokratického Polska*. SAP 7/2, 1957, 273–296.

MAĎARSKO

Kočiš, Jozef: *Archívnictvo v Maďarsku*. AČ 5, 1955, 211–217.

Maďarské archívnictvo. AČ 4, 1954, 14–18.

Marsina, Richard: *Maďarské archívnictvo 1945–1957*. SAP 9–1, 1959, 156–278.

Réti, László: *Nový maďarský ústřední archiv.* AČ 23, 1973, 40–44.

Stieberová, Mária: *Súčasné maďarské archívnictvo.* SAP 36, 1986, 547–571.

ŠVÝCARSKO

Das Schweizerische Bundesarchiv. Gestern und Heute, Bern, Schweizerische Bundesarchiv 1993.

ZEMĚ BENELUXU

Formsma, W. J.: *Gids voor de Nederlandse archiven (Průvodce po nizozemských archivech).* Bussum 1967, 100 s.

Indra, Bořivoj – Wieland, Josef: *Nizozemské archivnictví – problémy našeho zítřka?* AČ 50, 2000, 129–146.

Klecanda, Vladimír: *Holandské archivy a archivní škola v Haagu.* ČČH 26, 1920, 31–44.

Musilová, Milada: *Přehled vývoje archivnictví v Belgii,* AČ 10, 1960, 31–35.

Polišenský, Josef: *Archivy v Nizozemí.* AČ 25, 1975, 75–81.

FRANCIE

Indra, Bořivoj: *Francouzské archivnictví.* AČ 24, 1974, 142–158.

Indra, Bořivoj: *Nové archivní budovy ve Francii.* AČ 55, 2005, 255–265.

Indra, Bořivoj: *O novém francouzském archivním zákonu.* AČ 59, 2009, 337–339.

Güthling, W.: *Das Französische Archivwesen.* Archivalische Zeitschrift, 1964.

Kollmann, Josef: *Francouzský archivní zákon.* AČ 30, 1980, 161–165.

Musilová, Milada: *Francouzské archivnictví.* SAP, 1958–2, 215–225.

Němcová, R.: *Zapojení francouzských archivů do systému vzdělávání prostřednictvím services éducatifs.* AČ 59, 2009, 358.

Vondráček, Milan: *Organizace a struktura francouzského archivnictví.* AČ 41, 1991, 165–166.

ŠPANĚLSKO

Borovička, Josef: *Archiv v Simancasu. Příspěvek ke kritice zpráv španělských vyslanců.*
Zprávy Zemského archivu království českého 3, 1910, 115–180.

Kollmann Josef: *Archivnictví ve Španělsku.* SAP 38, 1988, 405–482.

Leesch, Wolfgang: *Das spanische Archivwesen.* Archivalische Zeitschrift 65, 1969, 92–174.

PORTUGALSKO

ITÁLIE

Beneš, František: *Italské archivnictví.* SAP 18, 1968, 558–589.

Kollmann Josef: *Nová Organizace italského archivnictví a jeho činnost.* SAP 29, 1979, 181–197.

Urbánková, Libuše: *Organizace a stav archivnictví v Itálii.* SAP 10–2, 1960, 202–211.

Vademecum degli archivi di Stato 1990. Roma 1990, 79 s. Ref. Josef Kollmann AČ 43, 1993, 57–59.

SEVERSKÉ ZEMĚ

Čermáková, Milada: *Švédské archivnictví na příkladu okresu Varberg.* ČAS v roce 2004.
Ročenka České archivní společnosti. Praha 2005, 85–90.

Danmarks Arkivet. Historie, funktioner, fremtid. Rigsarkivet 1982, 168 s.

Dybdahl, Vagn – Gelting, Michael, H.: *Danmarks Arkiver.* Historie, funktioner, fremtid. Rigsarkivet 1982, 168 s.

Jorgensen, Harald: *Die Skandinavischen Archive.* Archivalische Zeitschrift 66, 1970, 54–115; 67, 1971, 159–194.

Kluge, Reinhard – Schetelich, Eberhard: *Das Archivwesen der Republik Finland.*
Archivmitteilungen 41/1, 1966, 8–16.

Kollmann, Josef: *Archivnictví ve Švédsku.* SAP 32, 1982, 506–549.

Plachta, Jan: *Dánské archivnictví.* ČAŠ 13–14, 1935–36, 336–348.

Pražák, Richard: *O finských archivech.* AČ 15, 1965, 174–175.

RUSKO

Archívy v SSSR. AČ 2, 1952, 65–68: 97–106.

Skýbová, Anna: *Dějiny archivnictví v SSSR do r. 1917.* SAP 13–2, 1963, 258–268.

Svoboda, Jaroslav: *O organizaci archivnictví v Sovětském svazu.* AČ 7, 1957, 173–195.

Šamberger, Zdeněk: *50 let sovětského archivnictví.* SAP 17, 1967, 297–317.

VELKÁ BRITÁNIE

Čechová, Gabriela: *Spisová služba v anglosaských zemích.* SAP 15, 1965, 249–253.

Indra, Bořivoj: *Nová budova britského národního archivu.* AČ 49, 1999, 135–137.

Kollmann, Josef: *Nová archivní budova Public Record Office v Kew.* AČ 27, 1977, 225–229.

Štroblová, Helena: *Anglosaské archivnictví očima pracovníka okresního archivu.* AČ 45, 1995, 39–42.

Urbánková, Libuše: *Archivnictví ve Velké Británii.* SAP 12–1 1962, 256–270.

SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ

Posner, Ernst: *American State Archives.* The University of Chicago Press 1964, 397 s.

Semerádová, Veronika: *56. konference Společnosti amerických archivářů v Montrealu.* AČ 43, 1993, 39–40.

Mezinárodní archivní instituce

Babička, Václav: *Přijetí výkonného výboru Mezinárodní archivní rady ve Státním ústředním archivu v Praze.* AČ 34, 1984, 41–42.

Kulířová, Květa: *Archívy mezinárodních organizací a orgánů.* SAP 12–2 1962, 118–130.

Maršál, Josef: *Mezinárodní institut pro archivní vědu v Mariboru.* AČ 43, 1995, 237–239.

Sýkora, Vojtěch: *Mezinárodní archivní rada.* AČ 29, 1979, 65–73.

